

Frisse ogen versus oude blikken

Verschil in opinie tussen jongeren en ouderen omtrent diversiteit in de buurt

Maartje de Vos (5915759)
Bachelor scriptie Sociale Geografie
Universiteit Utrecht
Begeleider: Dr. Gideon Bolt
23 juni 2020

Bron afbeelding: Centraal Museum Utrecht, Fietstocht Kanaleneiland

Voorwoord

Het zijn vreemde tijden om een bachelor scriptie te schrijven. Een kleine maand nadat ik begon met het schrijven van deze scriptie brak de Covid-19 pandemie uit, en werd duidelijk dat dit onderzoek niet op de 'gebruikelijke manier' zou gaan verlopen. Mijn onderzoeksplan was nog maar net goedgekeurd, toen bleek dat ik het onderzoek op een hele andere manier zou moeten aanpakken: niet naar respondenten toe gaan om ze te interviewen, maar skypen en bellen. Geen flyers ophangen in cafés of buurthuizen, maar mailen en facebooken. Geen lange studiedagen in het KBG, maar lange studiedagen aan mijn eigen bureau in mijn drukke studentenhuus.

Nu klinkt dit enigszins dramatisch, maar uiteindelijk is het allemaal enorm meegevallen: de meeste respondenten vonden het geen probleem om te skypen of te bellen, en sommigen nodigden me zelfs thuis uit als we 1,5 meter afstand konden bewaren. De tijd die ik normaal op de fiets zou besteden kon ineens worden gebruikt om meer bronnen te verzamelen of om een hoofdstuk nog een keer na te kijken. Mijn huisgenoten en ik motiveerden elkaar zelfs om aan de slag te gaan, door een 'werkstation' in te richten in de gang van ons huis.

Zonder medewerking van alle respondenten was ik echter helemaal nergens geweest. Zij verdienen alle dank voor hun medewerking, nog meer in deze rare tijden, waar veel mensen wel iets anders aan hun hoofd hebben dan het beantwoorden van wat vragen van een bachelor student. Ook wil ik graag mijn begeleider Gideon Bolt bedanken, die me elke keer in recordtempo terugmailde met duidelijk commentaar en zelfs een middag twintig minuten lang aan de lijn bleef wachten terwijl ik zocht naar een werkende microfoon. Ik hoop hem op een dag *face to face* te kunnen bedanken! Tot slot wil ik mijn vrienden en familie bedanken, die in tijden van minder motivatie altijd klaar stonden om me een (afstandelijk) duwtje in de rug te geven.

Maartje de Vos

Utrecht, 23 juni 2020

Samenvatting

Buurten in Nederland krijgen een steeds meer diverse bevolkingssamenstelling, en veel steden proberen in kaart te brengen wat voor invloed deze toenemende diversiteit heeft op buurten en steden. Met name de buurtbewoners ervaren diversiteit in hun eigen wijk, en er is aardig wat onderzoek gedaan naar hoe gebruik van de buurt invloed heeft op de opinie van buurtbewoners omtrent diversiteit in de buurt. Er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar hoe verschillende generaties diversiteit in hun buurt ervaren. Binnen deze scriptie is kwalitatief onderzoek gedaan naar de manier waarop jongeren (18-29) en ouderen (55+) zonder migratieachtergrond diversiteit ervaren in de buurt Kanaleneiland (Utrecht), en hoe/of hun buurtgebruik hier invloed op heeft.

Uit dit onderzoek blijkt dat jongeren bijna altijd positief zijn over de diversiteit in hun buurt. Dit is opvallend, aangezien veel jongeren nauwelijks in contact komen met etnische minderheden in de buurt: jongeren besteden weinig tijd in de buurt, spreken vrijwel nooit andere mensen aan op straat, en trekken al snel naar andere delen van de stad. Ook hebben jongeren vaak vrij homogene sociale kringen, waardoor ze nauwelijks in contact komen met mensen met een migratieachtergrond. Ondanks het minimale contact met etnische minderheden zijn jongeren positief over het wonen in een diverse buurt en beschouwen ze dit als 'normaal'. Sommigen zien het wonen in een diverse buurt zelfs als een verrijking van hun eigen bewustzijn.

Ouderen hebben duidelijk een andere mening over de diversiteit in de buurt: ze laten zich negatiever uit over buurtbewoners met een migratieachtergrond en kunnen vaak duidelijke nadelen noemen aan het wonen in een diverse buurt. Ouderen besteden daarentegen meer tijd in de buurt dan de jongeren, met name in semipublieke ruimtes. Ook maken ouderen vaker een praatje met onbekenden op straat. Ondanks dat ouderen (onbewust) relatief veel in contact komen met mensen met een migratieachtergrond, zijn ze toch minder positief over de diversiteit in de buurt.

Er zijn twee zaken waar zowel de jongeren als ouderen het over eens zijn. Allereerst vinden beide groepen dat actief zijn in de buurt leidt tot een groter gevoel van verbondenheid met de buurt. Jongeren ervaren dit weinig, de (actieve) ouderen een stuk meer. Daarnaast delen jongeren en ouderen de mening dat de verschillende etnische groepen in de buurt slecht met elkaar mengen. Hierbij valt op dat ouderen het vaak alleen hebben over Turken en Marokkanen als ze praten over de etnische minderheden in de buurt, terwijl jongeren zich vaker beseffen dat er nog veel meer andere etnische groepen in de buurt wonen. Jongeren zijn zich kortom meer bewust van de aanwezigheid van verschillende vormen van diversiteit in de buurt, terwijl ze het tegelijkertijd als 'iets gewoons' beschouwen en er in hun dagelijks leven minder mee bezig zijn dan de ouderen.

Het sociale verleden van beide groepen zou wellicht meer invloed kunnen hebben op de opinie omtrent diversiteit in de buurt dan de manier waarop de groepen in het heden de buurt gebruiken. Het toepassen van een biografische benadering bij de respondenten zou in vervolgonderzoek hier meer duidelijkheid over kunnen scheppen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting.....	4
Hoofdstuk 1: Inleiding	6
1.1 Aanleiding.....	6
1.2 Probleemstelling.....	7
1.3 Relevantie.....	7
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	9
2.1 Stedelijke diversiteit in de buurt	9
2.2 Publieke ruimte en ontmoetingen	12
2.3 Generatieve verschillen	14
Hoofdstuk 3: Methodologie	16
3.1 Onderzoekspopulatie	16
3.2 Dataverzameling.....	16
3.3 Onderzoeksverloop	18
3.4 Data-analyse.....	18
Hoofdstuk 4: Resultaten.....	19
4.1 Welke plekken gebruiken jongeren/ouderen in de buurt?.....	19
4.2 Welk type ontmoetingen hebben jongeren/ouderen in de buurt?	21
4.3 Op welke manieren verschillen jongeren en ouderen van mening omtrent diversiteit?	24
4.3 Afsluitend	26
Hoofdstuk 5: Conclusie.....	27
5.1 Algemene conclusie.....	27
5.2 Reflectie.....	29
5.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	30
Literatuurlijst	31
Bijlagen	33
Bijlage 1: Topiclijst.....	33
Bijlage 2: Respondentenlijst	35
Bijlage 3: Codeboom NVivo	36

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding

Door de toegenomen migratiestroom richting Nederland in de afgelopen decennia zijn Nederlandse steden steeds meer divers geworden. Dit heeft als gevolg dat ook buurten steeds meer inwoners met verschillende etnische achtergronden kennen. Deze toename van diversiteit leidt niet altijd tot verbetering van de sociale cohesie in de buurt (Engbersen et al., 2018). De opinie die de inwoners hebben over de diversiteit in hun buurt kan van verschillende aspecten afhangen. Zo hebben bijvoorbeeld de plekken waar mensen elkaar ontmoeten invloed op hoe mensen tegen diversiteit aankijken (Peters, 2010; Peters et al., 2010; Wessendorf, 2014). Ook het soort ontmoetingen dat men heeft in de buurt – vluchtig in de publieke ruimte of diepgaander in privésferen, heeft invloed op de opinie omtrent diversiteit (Peterson, 2017; Piekut & Valentine, 2017; Valentine, 2008).

Hoewel er al aardig wat onderzoek is gedaan naar diversiteit in steden – en opinies omtrent diversiteit in steden, is er nog weinig bekend over de verschillen in opinie van verschillende generaties als het gaat om diversiteit in de buurt. Er is eerder onderzoek gedaan in de zeer diverse buurt Feyenoord (Rotterdam) naar het verschil in perceptie van jongeren en volwassenen als het gaat om diversiteit deze buurt (Visser & Tersteeg, 2019). Door te onderzoeken hoe andere generaties tegen diversiteit in hun buurt aankijken, wordt er voortgebouwd op dit onderzoek en inzicht geboden in de manier waarop diversiteit in de buurt een rol speelt. Binnen dit onderzoek zal de focus liggen op twee andere leeftijdsgroepen dan het onderzoek van Visser & Tersteeg, namelijk jongeren (18-29) en ouderen (55+), om nieuwe inzichten te bieden op de opinie omtrent diversiteit van deze groepen. De wijk die binnen dit onderzoek centraal staat is Kanaleneiland.

Kanaleneiland is een zeer diverse buurt in Utrecht, waarin 64,2% van de inwoners een migratieachtergrond heeft. Het grootste gedeelte hiervan is Marokkaans of Turks (WistUData, 2020). Hoewel de wijk vaak wordt beschouwd als probleemwijk, zijn er veel initiatieven vanuit de buurt, de inwoners, de kerk, en de moskee die mensen bij elkaar brengen (NOS.nl, 2020). Daarnaast is de gemeente op dit moment druk bezig met het verbeteren van de wijk en worden veel huurwoningen verbouwd tot koopwoningen, waardoor tegenwoordig vooral hoogopgeleide Nederlanders (zonder migratieachtergrond) naar de wijk toetrekken (Koop, 2020).

Ik zal binnen deze scriptie onderzoeken hoe zowel jongeren als ouderen tegen diversiteit in de wijk Kanaleneiland aankijken. Dit zal gebeuren door het buurtgebruik van deze twee groepen te onderzoeken. Het gebruik van de buurt bestaat binnen dit onderzoek uit twee onderdelen, namelijk de (semi)publieke plekken die worden bezocht door de buurtbewoners en de ontmoetingen die op deze plekken plaatsvinden. Dit onderzoek wordt verricht aan de hand van de volgende hoofdvraag: 'Hoe ervaren jongeren en ouderen diversiteit in de buurt en hoe draagt hun gebruik van de buurt hieraan bij?'. Aan de hand van deelvragen wordt deze vraag beantwoord en zal blijken hoe er door twee verschillende generaties tegen diversiteit in de buurt Kanaleneiland wordt aangekeken.

1.2 Probleemstelling

Om te onderzoeken wat de verschillende opinies van jongeren en ouderen zijn omtrent de diversiteit in de buurt Kanaleneiland, is de volgende hoofdvraag opgesteld:

Hoe ervaren jongeren en ouderen diversiteit in de buurt en hoe draagt hun gebruik van de buurt hieraan bij?

Aan de hand van deze hoofdvraag zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Welke plekken gebruiken jongeren/ouderen in de buurt?

Door middel van deze deelvraag wordt onderzocht welke plekken jongeren/ouderen bezoeken en wat de verschillen zijn tussen de plekken die jongeren en ouderen in de buurt bezoeken. Door deze verschillen in kaart te brengen wordt duidelijk of de groepen op dezelfde plekken in contact komen met andere (diverse) groepen. Ook wordt (het verschil in) de hoeveelheid tijd die de groepen in de buurt besteden duidelijk.

2. Welk type ontmoetingen hebben jongeren/ouderen in de buurt?

Door deze deelvraag wordt duidelijk op welke manier jongeren/ouderen in contact komen met diverse groepen in de buurt. Is er voor de respondenten meer sprake van oppervlakkige ontmoetingen of diepgaande relaties? Dit is deels ook afhankelijk van de plek waar men elkaar ontmoet: in de supermarkt kom je mensen op een andere manier tegen dan in het buurthuis. Dit kan dan weer invloed hebben op hoe men tegen diversiteit in de buurt aankijkt. Daarnaast wordt duidelijk of men in de buurt contact legt met onbekenden of zich vooral met de eigen sociale kringen bezighoudt.

3. Op welke manieren verschillen jongeren en ouderen van mening omtrent diversiteit?

Door de eerdere twee deelvragen te onderzoeken wordt duidelijk hoe de verschillende generaties de buurt gebruiken, waaruit zal blijken of diversiteit een rol speelt bij het gebruik van de buurt. Hieruit volgt dan deze deelvraag, waaruit duidelijk wordt hoe jongeren en ouderen aankijken tegen diversiteit in hun buurt. Jongeren en ouderen zijn in een hele andere tijd opgegroeid en hebben in een andere tijd geleefd, dus waarschijnlijk verschillen beide groepen van mening als het gaat om het onderwerp diversiteit in de buurt.

1.3 Relevantie

Door dit onderzoek zal duidelijk worden hoe twee verschillende generaties tegen diversiteit in de buurt aankijken. Dit kan inzichten bieden voor zowel de buurt zelf als de gemeente in de manier waarop diversiteit invloed heeft op een buurt. Zo is uit verschillende onderzoeken gebleken dat een grotere diversiteit in de buurt leidt tot een zwakkere sociale cohesie (Engbersen et al., 2018; Gijsberts et al., 2012).

Daarnaast is bekend dat het soort ontmoetingen dat in de buurt plaatsvindt en waar deze ontmoetingen plaatsvinden ook een grote rol speelt bij de opinie van de buurtbewoners omtrent diversiteit. Hierbij zijn de meningen verdeeld over de invloed die met name vluchtige ontmoetingen in de buurt hebben. Sommige onderzoekers beweren dat alleen diepgaande

ontmoetingen in de privésfeer de potentie hebben om tot positievere attitudes ten opzichte van etnische minderheden te leiden. Anderen denken dat ook vooral vluchtige ontmoetingen in de publieke sfeer een bijdrage kunnen leveren aan deze positieve attitudes (Peterson, 2017; Piekut & Valentine, 2017; Valentine, 2008; Wessendorf, 2014). Door dit onderzoek zal aan deze discussie bijgedragen worden.

Het is voor een stad belangrijk om te weten hoe er tegen de bevolkingssamenstelling van de buurten wordt aangekeken, en hoe er eventueel veranderingen toegepast kunnen worden. Het feit dat er in dit onderzoek twee groepen tegenover elkaar worden gezet kan voordelig werken: jongeren en ouderen hebben vaak uiteenlopende meningen, aangezien beide groepen in een hele andere tijd zijn geboren/hebben geleefd. Toen de oudere generatie opgroeide was de mate van diversiteit in Nederlandse steden veel lager, terwijl veel van de jongeren juist zijn opgegroeid in een minder homogene en meer diverse samenleving (Ford, 2008; Janmaat & Keating, 2019). Binnen dit onderzoek zullen jongeren en ouderen gevraagd worden naar hun mening omtrent diversiteit in de buurt. Dit zal bijdragen aan onderzoek naar de verschillen in opinies tussen generaties omtrent diversiteit.

Binnen het onderzoek van Visser & Tersteeg is er al gekeken naar de generationele verschillen in percepties omtrent diversiteit, door onderzoek te doen in de diverse buurt Feyenoord (Rotterdam). Uit dit onderzoek is gebleken dat de verschillen in perceptie niet alleen verklaard kunnen worden door leeftijd en de tijd waarin men is opgegroeid, maar ook gevormd kunnen worden door de verschillende manieren waarop leeftijdsgroepen de ruimte in de buurt gebruiken en de mensen die men tegenkomt in deze ruimtes (Visser & Tersteeg, 2019). Aangezien er naast het onderzoek van Visser & Tersteeg vrijwel geen ander onderzoek is gedaan naar generationele verschillen in perceptie omtrent diversiteit in de buurt, kan dit onderzoek hier verder aan bijdragen. Daarbij verschilt dit onderzoek aanzienlijk van dat van Visser & Tersteeg, aangezien binnen dit onderzoek twee andere leeftijdscategorieën worden onderzocht, namelijk jongeren (18-29) en ouderen (55+).

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

2.1 Stedelijke diversiteit in de buurt

Niet alleen worden steden in de westerse wereld steeds meer divers, ook binnen immigrantengroep en neemt de diversiteit toe. Steeds vaker wordt er gesproken over superdiversiteit of hyperdiversiteit. Superdiversiteit benadrukt de toenemende differentiatie onder migranten. Hyperdiversiteit houdt in dat zowel tussen migranten als niet-migranten grote verschillen bestaan in attitudes, ruimtelijk gedrag, en leefstijl. Voor beleidsmakers is het een pittige opgave om te bedenken welk beleid in de steeds meer diverse samenleving het meest effectief en mogelijk is (Bolt & Van Liempt, 2018).

Binnen de sociale wetenschappen zijn er twee belangrijke (tegenovergestelde) hypothesen omtrent de relatie tussen diversiteit en sociale cohesie: de contacthypothese (Allport, 1954) en de conflicthypothese (Blumer, 1958). De contacthypothese stelt dat diversiteit interetnische tolerantie en sociale solidariteit bevordert. Naarmate er meer contact is tussen mensen met verschillende etnische achtergronden, worden aanvankelijke aarzeling en onwetendheid overwonnen en vertrouwen mensen elkaar meer. Bij deze hypothese wordt er dus vanuit gegaan dat als mensen met verschillende etnische achtergronden meer contact met elkaar hebben (in de juiste omstandigheden), zij elkaar meer vertrouwen. Hoewel dit een progressieve hypothese lijkt te zijn, blijkt uit veel empirisch onderzoek dat veel (maar niet alle) onderzoekers echter de conflicthypothese aanhangen. De conflicthypothese stelt dat diversiteit om verschillende redenen – bovenal beperkte middelen – wantrouwen tegenover mensen van de uit-groep en solidariteit tegenover mensen van de in-groep bevordert. Hoe meer men in fysieke nabijheid komt van mensen met een andere etnische achtergrond, hoe meer men 'bij zichzelf blijft' en hoe minder er vertrouwd wordt op 'de ander'. Wat echter opvallend is, is dat vrijwel geen van de honderden empirische studies omtrent dit onderwerp ooit de attitudes van de in-groep heeft gemeten. De onderzoekers hebben typische uit-groep attitudes (positief of negatief) gemeten en zijn er simpelweg vanuit gegaan (zonder bewijs) dat in-groep attitudes omgekeerd moeten variëren. Een theorie waarin dit wel wordt meegenomen is de zogenaamde *constrict theory*. Deze theorie stelt dat zodra er wordt erkend dat in-groep en uit-groep attitudes niet wederzijds gerelateerd zijn, maar afhankelijk kunnen variëren, er een mogelijkheid is dat diversiteit de solidariteit van zowel de in-groep als de uit-groep zou kunnen verminderen (Putnam, 2007).

In de Verenigde Staten is door Putnam (2007) een invloedrijk onderzoek rondom deze verschillende hypothesen en theorieën uitgevoerd naar etnische diversiteit in buurten. Uit dit onderzoek blijkt dat bewoners van diverse buurten minder vertrouwen in elkaar hebben (ook binnen iemands eigen etnische groep), minder vrienden hebben, en altruïsme en gemeenschapssamenwerking zeldzamer zijn. Op de lange termijn hebben succesvolle immigrantensamenleving echter dergelijke versnippering overwonnen door nieuwe, transversale vormen van sociale solidariteit en meer omvattende identiteiten te creëren. Voorbeelden van dit vertrouwd raken met diversiteit zijn afkomstig uit het Amerikaanse leger, religieuze instellingen en eerdere golven van Amerikaanse immigratie (Putnam, 2007).

Abascal & Baldassarri (2015) komen met andere data tot dezelfde conclusie als Putnam. Hun onderzoek laat zien dat de associatie tussen diversiteit en zelfgerrapporteerd

vertrouwen een compositorisch artefact is dat toe te schrijven is aan residentiële sortering: mensen met een migratieachtergrond rapporteren een lager vertrouwen en zijn oververtegenwoordigd in heterogene gemeenschappen. De associatie tussen diversiteit en vertrouwen wordt beter verklaard door verschillen tussen gemeenschappen en hun inwoners in termen van etniciteit, residentiële stabiliteit en economische omstandigheden; deze indicatoren van ongelijkheid, en niet diversiteit, voorspellen sterk en consequent zelfgerapporteerd vertrouwen. Diversiteitsindexen tonen ook het onderscheid tussen in-groep en uit-groep contact. Zo betekent heterogeniteit voor mensen zonder migratieachtergrond meer uit-groep burens, terwijl heterogeniteit voor mensen met een migratieachtergrond meer in-groep burens betekent. Alleen voor mensen zonder migratieachtergrond die leven met leden van de uit-groep – niet *per se* in diverse gemeenschappen – is er sprake van negatief vertrouwen (Abascal & Baldassarri, 2015).

In 2012 is er door Gijsberts et al. soortgelijk onderzoek gedaan in Nederland naar of etnische diversiteit in de buurt een bedreiging is voor de sociale cohesie in de buurt. Uit dit onderzoek werd geconcludeerd dat dit in Nederland slechts in een beperkte mate geldt. Het enige aspect waar etnische diversiteit een negatief effect op heeft, is de mate van contact in de buurt: de aanwezigheid van (veel) etnische minderheidsgroepen in een buurt zou een negatieve invloed hebben op buurtcontact. De meest waarschijnlijke verklaring hiervoor is de theorie van etnische competitie: hoe meer leden van een andere etnische groepen zich in de buurt bevinden, hoe meer bedreigd mensen zich voelen en hoe meer ze zich terugtrekken in hun eigen groep. Het niet begrijpen van elkaars talen speelt hier vaak ook een rol bij (Gijsberts et al., 2012).

Een aantal jaar later, in 2018, kwam de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) met een uitgebreid rapport over de toegenomen diversiteit in Nederland, waar onder andere de focus lag op de sociale cohesie. Binnen dit rapport zijn drie aspecten van sociale cohesie behandeld: sociaal kapitaal, verliesgevoelens en sociale veiligheid (Engbersen et al., 2018).

Het eerste aspect dat in het rapport wordt behandeld is sociaal kapitaal. Sociaal kapitaal en stedelijke diversiteit hebben een belangrijke relatie tot elkaar: sociaal kapitaal wordt gerelateerd aan het gevoel van gemeenschap, het gevoel dat je je thuis voelt in een bepaalde wijk, en het geloof dat de mensen die in dezelfde wijk wonen om je geven. Een positieve houding tegenover je buurman/-vrouw draagt bij aan sociale cohesie met de lokale gemeenschap, en zo ook aan de bereidwilligheid van inwoners om bij te dragen aan lokale dagelijkse zaken (Letki, 2008). Uit onderzoek van Letki (2008) blijkt dat etnische diversiteit een direct negatief effect heeft op de percepties van en vertrouwen in medeburen. Mensen die in een diverse buurt wonen interacteren niet minder met hun burens, maar ze hebben wel minder vertrouwen in hen en halen minder tevredenheid uit het wonen in hun buurt. Dit komt overeen met de theorieën rondom de eerder genoemde conflicthypothese. Een belangrijke reden hiervoor zou het effect van de media kunnen zijn, door bijvoorbeeld framing van raciale attitudes en interraciale relaties. Gesuggereerd wordt dat de aanwezigheid van expliciete informatie en impliciete aanwijzingen over etnische relaties de attitudes ten aanzien van etnische diversiteit significant beïnvloeden. Vooral de etnische 'codering' van misdaad en welvaart resulteert in de perceptie van diversiteit als ongewenst, wat vaak wordt uitgebuit in politieke campagnes (Letki, 2008).

Uit het rapport van de WRR blijkt ook dat een hogere diversiteit naar herkomst in de buurt samenhangt met een als zwakker ervaren buurtcohesie. Er is echter wel verschil tussen groepen: hoger opgeleiden en hogere inkomensgroepen beoordelen de sociale cohesie in de buurt als sterker dan de andere opleidings- en inkomensgroepen. Uit andere Nederlandse onderzoeken blijkt dat diversiteit naar herkomst geen of beperkte gevolgen heeft voor bijvoorbeeld vrijwilligerswerk en algemeen vertrouwen. Hierbij gaat het wel om zaken die niet gerelateerd zijn aan de onmiddellijke leefomgeving: het verrichten van vrijwilligerswerk in bijvoorbeeld een buurthuis vindt vaak buiten de eigen buurt plaats (Engbersen et al., 2018).

Het tweede aspect dat in het WRR-rapport wordt behandeld zijn de verliesgevoelens. Verliesgevoelens doelen op het gevoel dat waardevolle elementen uit het verleden verdwijnen als gevolg van ongewenste ontwikkelingen in het heden. Een voorbeeld hiervan is dat iemand vroeger een betere positie op de arbeidsmarkt had dan in het heden. Een ander onderdeel van deze verliesgevoelens is het verlies van je 'thuis voelen' op de plek waar je woont. Uit het WRR-rapport is gebleken dat burgers zich minder thuis voelen naarmate de diversiteit naar herkomst in de buurt groter is. Ook bij deze verliesgevoelens zijn er verschillen tussen groepen. Opnieuw valt te zien dat hoger opgeleiden en hogere inkomensgroepen een geringer verlies van thuisgevoel hebben dan lager opgeleiden en lagere inkomensgroepen (Engbersen et al., 2018).

Het derde en laatste aspect van het WRR-rapport is de sociale veiligheid. De kans op het plegen van delicten is hoger voor inwoners van een gemeente met een hoge mate van diversiteit naar herkomst. De kans op daderschap neemt echter niet meer toe als er al een zekere mate van diversiteit is bereikt. Natuurlijk is de diversiteit van de buurt niet de enige factor die samenhangt met de kans op het plegen van delicten. Andere factoren die samenhangen zijn onder meer leeftijd, geslacht, inkomen, opleiding, etc. Onveiligheidsgevoelens nemen eveneens toe naarmate de diversiteit in de buurt toeneemt. Opnieuw hebben hoger opgeleiden minder onveiligheidsgevoelens dan middelbaar en lager opgeleiden (Engbersen et al., 2018).

Over het algemeen valt in het WRR-rapport op dat toegenomen diversiteit vaak leidt tot slechtere buurtcohesie. Naarmate buurten meer divers zijn, is de ervaren buurtcohesie zwakker en nemen thuisgevoelens af en onveiligheidsgevoelens toe. Er moeten echter wel een aantal factoren worden meegenomen. Sociale cohesie is een breed begrip waaronder veel zaken worden gerangschikt. Sociaal kapitaal, verliesgevoelens en sociale veiligheid zijn slechts drie aspecten die zijn meegenomen, en ook deze aspecten kunnen weer onderverdeeld worden in kleinere thema's. Daarbij kan er niet gesproken worden van causaliteit, aangezien het onderzoek slechts één meetpunt kent. Daarnaast betekent het feit dat diversiteit een negatief effect heeft op de buurtcohesie niet dat diversiteit een negatief effect heeft op cohesie in de samenleving als geheel. Desalniettemin geeft het rapport wel een aantal belangrijke inzichten omtrent diversiteit en sociale cohesie (Engbersen et al., 2018).

Een kritiek op het WRR-rapport is soortgelijk aan de kritiek op het onderzoek van Putnam (2007): er wordt in dit rapport ervan uit gegaan dat Nederlanders met migratieachtergrond dezelfde mening hebben over diversiteit als Nederlanders zonder

migratieachtergrond, terwijl dit niet het geval hoeft te zijn. Er zal meer onderzoek rondom dit onderwerp gedaan moeten worden om hier duidelijkheid over te creëren.

2.2 Publieke ruimte en ontmoetingen

Binnen dit onderzoek staat centraal hoe jongeren en ouderen aankijken tegen diversiteit in de buurt door te kijken naar hun gebruik van de buurt. Buurtgebruik draait in dit geval om de plekken die iemand bezoekt en wat voor mensen hij/zij daar tegenkomt. Uit onderzoek van Blokland (2003) naar buurtgebruik in Hillesluis is gebleken dat bepaalde categorieën mensen de buurt vaker gebruiken dan anderen. Zo wordt in het geval van Hillesluis bijvoorbeeld omschreven dat vrouwen de buurt vaker gebruiken dan mannen en dat koppels met dubbel inkomen zonder kinderen de buurt vrij weinig gebruiken, maar dat dit gebruik (vooral bij de vrouwen) omhoog gaat zodra het koppel kinderen krijgt. Mensen die tot dezelfde categorie behoren, zoals bijvoorbeeld tot dezelfde etnische groep, hoeven echter niet altijd de buurt op dezelfde manier te gebruiken. Het gebruik van de buurt hangt namelijk af van andere kenmerken, zoals leeftijd of inkomen (Blokland, 2003).

De manier waarop iemand de buurt gebruikt, en hoe deze persoon de buurt ervaart, wordt dus voor een deel bepaald door kenmerken zoals leeftijd of inkomen. Mensen van verschillende leeftijden komen op verschillende plekken. Iemand die jong is zal waarschijnlijk vaker een bezoek brengen aan de lokale sportschool, terwijl ouderen wellicht meer te vinden zijn in de lokale bibliotheek. Wessendorf (2014) heeft onderzoek gedaan naar de manier waarop men omgaat met sociale interacties in een buurt met inwoners met verschillende etnische, religieuze, en economische achtergronden. Ze ontwikkelde het begrip *commonplace diversity*, wat inhoudt dat etnische, religieuze en economische diversiteit in de buurt door de inwoners als een normaal onderdeel van het sociale leven wordt beschouwd. Ook is uit dit onderzoek gebleken dat de etnische achtergrond van iemand in de publieke ruimte een andere rol heeft dan in de semipublieke ruimte. Voorbeelden van de publieke ruimte zijn plekken waar vreemden elkaar tegenkomen, zoals de straat, het openbaar vervoer en parken. In de publieke ruimte worden mensen vaak allemaal op dezelfde manier behandeld, ongeacht de (etnische) verschillen die er tussen hen heersen: onderlinge verschillen tussen mensen worden min of meer genegeerd. Dit is anders in de semipublieke ruimte, door Hunter (1985) ook wel *the parochial realm* genoemd. Voorbeelden van ontmoetingen in de *parochial realm* zijn ontmoetingen met de burens, bekenden van de supermarkt, of mensen in lokale verenigingen zoals buurthuizen. In semipublieke ruimtes worden verschillende etnische achtergronden van mensen erkend en worden deze soms zelfs besproken. Deze publieke en semipublieke ruimte zijn niet apart van elkaar te zien, en kunnen met elkaar vermengd raken. Zo kan iemand die je vaker tegenkomt bij de lokale groenteboer zowel in de categorie publieke ruimte als de categorie semipublieke ruimte vallen (Wessendorf, 2014).

Een voorbeeld van een onderzoek naar ontmoetingen in de publieke ruimte is het onderzoek van Peters et. al (2010), dat focust op parken in de stad. Uit dit onderzoek is gebleken dat stadsparken meer inclusief zijn dan groene plekken buiten de stad - waar mensen met een migratieachtergrond zelden komen, en dat stadsparken sociale cohesie kunnen promoten. Er zijn veel overeenkomsten in de manier waarop verschillende etnische groepen stadsparken gebruiken en wat voor betekenis deze parken voor elk van deze

groepen heeft. In stadsparken komen verschillende etnische groepen samen, wat leidt tot vluchtige, informele ontmoetingen die sociale cohesie kunnen stimuleren (Peters et al., 2010). Veel mensen spenderen hun vrije tijd echter vaak liever met mensen die ze al kennen dan zich bezig te houden met het leggen van nieuwe contacten. De vrijheid om te kiezen met wie je sociale interacties hebt resulteert vaak in vrijetijdsbesteding met vrienden en familie. Uit ander onderzoek van Peters uit hetzelfde jaar naar twee parken in Nijmegen blijkt hetzelfde: voor de meeste bezoekers boden de uitstapjes naar het park de kans om je terug te trekken en te ontsnappen aan huishoudelijke taken. De ontmoetingen die eruit voortkwamen werden echter door de respondenten wel als positief ervaren. Ook gebruiken mensen met een migratieachtergrond en mensen zonder migratieachtergrond parken op verschillende manieren. Mensen met een migratieachtergrond bezoeken parken vaak in grotere groepen, terwijl mensen zonder migratieachtergrond dit vaker alleen of in koppels doen. Ook in activiteiten zitten verschillen: mensen zonder migratieachtergrond doen vaker aan zonnebaden, terwijl mensen met een migratieachtergrond vaker picknicken. Een reden hiervoor kan zijn dat vrijetijdsbesteding wordt beïnvloed door factoren gerelateerd aan etnische en religieuze achtergrond (Peters, 2010).

De publieke en semipublieke ruimte hebben allebei een andere rol als het gaat om de manier waarop de etnische achtergrond van de ander geaccepteerd wordt. Daarnaast is er ook nog een verschil in het soort ontmoeting dat plaatsvindt in deze ruimtes, en of deze ontmoetingen een gevoel van gemeenschap en een waardering voor verschil tussen groepen opleveren. Sommige onderzoekers beweren dat met name vluchtige ontmoetingen bijdragen aan een positief gevoel van vertrouwdheid met verschil, terwijl anderen van meningen zijn dat vooral diepere en repetitieve ontmoetingen duurzame relaties met de ander opleveren. Valentine (2008) beargumenteert dat nabijheid niet gelijkstaat aan waardevol contact. Mensen zouden in publieke ruimtes vaak beleefd en aardig overkomen, en dit is volgens Valentine iets heel anders dan het hebben van respect voor mensen met een andere etnische achtergrond. Daarbij zouden positieve ontmoetingen met individuen van een etnische minderheid niet per se de perceptie van mensen over deze gehele groep veranderen. Het kan zelfs leiden tot verharding van vooroordelen (Valentine, 2008).

In later onderzoek gaat Valentine samen met Piekut nog dieper in op de verschillende soorten publieke ruimtes en de relatie tussen groeiende diversiteit en sociale cohesie. In dit onderzoek is de eventuele plek van ontmoeting ingedeeld in vijf verschillende soorten: publiek (straten, parken, winkels en openbaar vervoer), consumptie (cafés, restaurants en bars), instituties (werkplek en school), socialisatie (sociale organisaties, hobby- en sportclubs, school van kind) en privé (familie). Hieruit blijkt dat, aangezien interacties bij elke ontmoetingsplaats anders zijn qua intimiteit en formaliteit, contact in elk van deze plekken andere invloed heeft op de attitudes tegenover de uit-groep. Verwacht werd dat contact positief zou worden gerelateerd aan attitudes, maar het effect was het sterkst in de privésfeer, waar men de kans heeft een sterke band met de ander op te bouwen. Het effect was het zwakst in de publieke ruimte, waar met name vluchtige interacties plaatsvinden (Piekut & Valentine, 2017).

Uit een onderzoeksrapport over sociale cohesie in Rotterdam (2015) kwam een soortgelijke conclusie. Publieke plekken in de buurt zijn belangrijk, aangezien mensen elkaar hier ontmoeten en met elkaar interacteren. Echter zijn plekken als parken, stoepen en

speeltuinen niet *per se* de plekken waar nieuwe vriendschappen tot stand komen. Als mensen plekken zoals speeltuinen of parken bezoeken, doen ze dit vaker al in (kleine of grote) groepen, waarbij ze vooral interacteren met mensen van hun eigen groep, die ze al kennen. In de semipublieke ruimte ligt dit anders. Plekken zoals de bibliotheek, *community centers* en religieuze instituties zijn belangrijker voor het ontwikkelen van sociale contacten (Tersteeg et al., 2015).

Peterson heeft een andere mening over het type ontmoetingen en hoe dit bijdraagt aan perceptie omtrent diversiteit. Volgens Peterson zijn zowel diepgaande als vluchtige ontmoetingen belangrijk, maar zijn de vluchtige ontmoetingen het meest belangrijk voor het gevoel van gemeenschap in de buurt. Vluchtige ontmoetingen creëren namelijk een gevoel van *community*, zonder echt sociaal contact. Vooral in de semipublieke ruimte, zoals bijvoorbeeld de bibliotheek of een buurthuis, komen groepen met verschillende etnische achtergronden samen, en worden ze tot op zekere hoogte 'gedwongen' om met elkaar de ruimte te delen en hun verschillen in etnische achtergrond te boven te komen. Het structureel herhalen van vluchtige ontmoetingen heeft volgens Peterson de potentie om stereotypes te breken en leidt tot minder vooroordelen (Peterson, 2017).

Blokland & Nast (2014) benadrukken ook het belang van vluchtige ontmoetingen. Uit hun onderzoek naar cultureel gemixte Berlijnse buurten blijkt dat vluchtige ontmoetingen belangrijk zijn voor mensen hun 'gevoel van erbij horen' in de buurt waarin ze wonen. Herkend worden door anderen uit de buurt – het herkennen en herkend worden in lokale ruimtes, waar men mensen ontmoet die men kent en ook velen die men niet kent, maar met wie men een zekere mate van kennismaking ontwikkelt, hoe oppervlakkig ook - creëert een comfortzone die mensen een gevoel geeft dat ze erbij horen. De comfortzone ontstaat zelfs al wanneer iemand geen lokale familie of vrienden heeft, nooit met de directe buren praat, en zelfs wanneer de plek waar iemand woont niet leuk gevonden wordt (Blokland & Nast, 2014).

2.3 Generationele verschillen

De leeftijdsgroepen die binnen dit onderzoek centraal staan zijn twee groepen die in een hele andere tijd zijn opgegroeid en hebben geleefd; een tijd waarin de samenleving qua bevolkingssamenstelling erg is veranderd. Ook de attitudes naar gemarginaliseerde groepen zijn in de afgelopen decennia erg veranderd: men is meer open als het gaat om onderwerpen als bijvoorbeeld homoseksualiteit en etnische diversiteit. Deze verandering wordt vaak toegeschreven aan het verdwijnen van oudere, minder tolerante, generaties. Deze generaties worden vervangen door jonge mensen die meer inclusief en *open minded* zijn als het gaat om hun gedrag tegenover etnische minderheden. Echter blijkt ook dat vooroordelen niet geheel zijn verdwenen bij jongeren: bij een kleine groep zijn negatieve attitudes jegens mensen met een migratieachtergrond juist sterker geworden. Daarnaast zijn jongeren niet altijd de meest tolerante groep als het gaat om attitudes tegenover mensen met een migratieachtergrond (Janmaat & Keating, 2019).

Ook uit onderzoek van Ford (2008) is gebleken dat de Westerse populatie over het algemeen steeds toleranter is geworden tegenover etnische diversiteit. De belangrijkste drijfveer van deze trend is ook volgens Ford dat de generatie jongeren andere attitudes heeft tegenover etnische minderheden dan de generatie ouderen. Oudere generaties zijn

opgegroeid in een meer homogene omgeving en mensen uit deze generatie zijn vaak vijandiger dan hun kinderen of kleinkinderen als het gaat om sociaal contact met minderheden. Vooroordelen rondom diversiteit zijn dus sterk gestructureerd door de generatie waarin iemand opgroeit en worden beïnvloed door de sociale condities tijdens iemands jeugd (Ford, 2008). Daarnaast worden mensen vaak ook conservatiever wanneer ze ouder worden. Zo focust men zich vaak meer op familieverantwoordelijkheden dan dat men zich zorgen maakt om andere mensen. Ook worden oudere mensen vaak conservatiever op de manier dat hun attitudes en waarden minder vatbaar worden voor verandering, omdat elke nieuwe ervaring slechts een klein onderdeel is in hun grotere geheel aan ervaringen (Glenn, 1974).

Door Visser & Tersteeg (2019) is er onderzoek gedaan naar het verschil tussen perceptie van jongeren en volwassenen in de zeer diverse buurt Feyenoord (Rotterdam). Uit dit onderzoek bleek dat de percepties van deze twee groepen niet alleen uitgelegd kunnen worden aan de hand van de leeftijd en de tijd waarin deze twee groepen zijn opgegroeid, maar dat deze percepties ook sterk gevormd worden door de verschillende manieren waarop deze twee leeftijdsgroepen plekken in de buurt gebruiken en anderen tegenkomen op deze plekken. Zo blijkt dat jongeren veel vaker tijd besteden in publieke plekken, zoals de straat en bepaalde pleinen, waar ze andere jongeren met verschillende etnische achtergronden uit de buurt ontmoeten. Voor volwassenen waren echter de semipublieke belangrijker voor het ontmoeten van mensen met een andere etnische achtergrond. Jongeren zouden de publieke plekken vaak een langere tijd gebruiken dan volwassenen, en zouden ook vaker vriendschappen sluiten op deze plekken. Wat verder opvalt aan dit onderzoek is dat jongeren elkaar niet indeelden op basis van achtergrond, maar eerder op basis van de school waar ze naartoe gaan, of de sub-buurt waarin ze wonen. Voor jongeren is diversiteit een gewoon deel van hun alledaags leven, terwijl volwassenen de neiging hebben om sociale grenzen op te bouwen op basis van etniciteit (Visser & Tersteeg, 2019). Dit is niet verrassend, aangezien de meeste jongeren in steden tot een etnisch gemengde vriendengroep behoren, die ze vooral op school onderhouden (Naber, 2004).

Hoofdstuk 3: Methodologie

3.1 Onderzoekspopulatie

De twee groepen die binnen deze scriptie onderzocht worden zijn jongeren (18-29) en ouderen (55+). De leeftijdsgrens van de ouderen was in eerste instantie gezet op 65+, maar aangezien het door de Covid-19 omstandigheden erg lastig is om respondenten in de categorie 65+ te vinden, is de leeftijdscategorie tien jaar breder gemaakt. De leeftijdsklassen zijn op deze manier gekozen zodat er genoeg leeftijdsverschil zit tussen de verschillende groepen respondenten. Daarnaast is de onderzoeksgroep beperkt tot Nederlanders zonder migratieachtergrond. De reden hiervoor is dat de percepties omtrent diversiteit van mensen zonder migratieachtergrond en met migratieachtergrond van elkaar verschillen: mensen met een migratieachtergrond ervaren diversiteit op een andere manier dan mensen zonder migratieachtergrond en ondervinden bijvoorbeeld minder snel problemen met het wonen in een diverse buurt (Abascal & Baldassarri, 2015; Putnam, 2007). In vervolgonderzoek zouden wellicht de opinies van mensen zonder migratieachtergrond en de opinies van mensen met een migratieachtergrond met elkaar vergeleken kunnen worden, aangezien hier weinig onderzoek naar is gedaan.

Er is gekozen om het onderzoeksgebied af te bakenen tot Kanaleneiland, een zeer diverse wijk in het Zuidwesten van Utrecht. In 2019 telde de wijk 16.514 inwoners (WistUData, 2020). Kanaleneiland wordt gezien als één van de meest diverse wijken van Utrecht, waar veel mensen van verschillende etnische achtergronden wonen, met name mensen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond (zie figuur 1).

Totaal aantal inwoners					
	2001	2005	2010	2015	2020
Nederlandse achtergrond	4.308	3.628	3.437	4.012	4.626
Marokko	5.678	6.135	6.259	6.054	5.411
Turkije	2.608	2.697	2.820	2.645	2.440
Suriname/Antillen	630	595	573	473	454
overig niet-westers	912	1.190	1.350	1.462	2.196
overig westers	1.002	967	1.126	1.343	1.577

Figuur 1: Tabel bevolkingssamenstelling Kanaleneiland 2001-2020 (WistUData, 2020).

3.2 Dataverzameling

Dit onderzoek is op kwalitatieve wijze uitgevoerd, wat inhoudt dat de hoofdvraag beantwoord wordt door middel van de analyse van diepte-interviews. Er is gekozen voor diepte-interviews om de achterliggende gedachten en meningen van de respondenten in te zien en meer diepgaande antwoorden te krijgen van de respondenten dan wanneer dit gebeurt met kwantitatief onderzoek.

Voordat het zoeken naar respondenten begon, is er een topiclijst samengesteld om de

interviews zo soepel mogelijk te laten verlopen en zo goed mogelijk antwoord te kunnen krijgen op de deelvragen (zie bijlage 1). De topiclijst bestaat uit vijf categorieën: 'buurt algemeen', 'gebruik van de buurt', 'ontmoetingsplekken', 'type interacties' en 'kenmerken respondent'. Met name de categorieën 'ontmoetingsplekken' en 'type interacties' slaan direct terug op de eerste twee deelvragen van dit onderzoek. De andere categorieën laten meer het algemene beeld van de buurt volgens de respondent zien. Door het beantwoorden van de vragen in de topiclijst kunnen de deelvragen beantwoord worden, waardoor uiteindelijk de hoofdvraag beantwoord wordt.

Voordat de eerste interviews begonnen is er een proefinterview afgenomen met een 22-jarige studente zonder migratieachtergrond die in een diverse buurt in Amsterdam woont (Indische Buurt). Hierdoor kon ingezien worden of de topiclijst voldoende was voor de dataverzameling van dit onderzoek en of de categorieën van de topiclijst goed waren ingedeeld. Uit het proefinterview bleek dat de categorieën goed waren ingedeeld, maar uiteindelijk heb ik nog een aantal vragen aan de topiclijst toegevoegd die tijdens het afnemen van het interview bij me te binnen schoten die van belang zouden kunnen zijn bij het interviewen van de respondenten uit Kanaleneiland. Dit waren vragen over de mate van contact met de burens en over of iemand vooral contacten heeft binnen of buiten de buurt, waarbij ik uiteindelijk onderscheid heb gemaakt tussen de categorieën vrienden, kennissen, en familie.

Na het proefinterview en het herzien van de topiclijst begon de zoektocht naar respondenten in Kanaleneiland. Het zoeken naar respondenten was wat lastiger dan normaal, door de maatregelen rondom de Covid-19 pandemie, waarbij door de overheid werd aangeraden om zo veel mogelijk thuis te blijven en zo veel mogelijk afstand tussen andere mensen te bewaren. Het was dus niet mogelijk om mensen op straat aan te spreken, of om oproepen te doen in cafés, sportscholen of verenigingen, aangezien die op het moment van respondentenwerving allemaal gesloten waren. De meeste respondenten in de categorie jongeren zijn via via bij dit onderzoek terecht gekomen. Mijn eigen netwerk bestaat uit veel jongeren die in Utrecht wonen, die iemand kennen van dezelfde leeftijd in Kanaleneiland, of zelf in Kanaleneiland wonen. Af en toe kenden de jongeren die ik ging interviewen andere jongeren die ook in Kanaleneiland wonen, die ook geïnteresseerd waren om mee te doen aan dit onderzoek. Ook heb ik een oproep gedaan via mijn facebookprofiel om jongeren te werven. Dit verliep allemaal vrij soepel en ik had vrij snel genoeg jongeren gevonden om te kunnen interviewen.

Het vinden van respondenten in de categorie ouderen was daarentegen een stuk lastiger. Binnen mijn eigen netwerk ken ik geen ouderen die in Kanaleneiland wonen, en vrienden/medestudenten kenden ook geen ouderen die in Kanaleneiland wonen. Ik heb een briefje in een flat opgehangen waar vermoedelijk veel ouderen wonen, en hierop hebben twee ouderen gereageerd. Vanuit deze twee respondenten heb ik gelukkig nog een aantal andere ouderen kunnen vinden, namelijk (vage) kennissen van hen. Ik heb ook contact gezocht met buurthuis Kanaleneiland en bibliotheek Kanaleneiland, maar van deze partijen helaas geen antwoord gekregen. Tot slot heb ik de Wijkbureau Zuidwest gemaild, en via hen heb ik mijn laatste twee respondenten in de categorie ouderen weten te vinden.

Ondanks de lastige omstandigheden is er aandacht besteed aan de spreiding van de respondenten. Vooral bij de jongeren is ervoor gezorgd dat er respondenten mee hebben

gedaan uit verschillende delen van de buurt, en dat er niet te veel mensen die bij elkaar in de buurt wonen werden geïnterviewd. Daarnaast heb ik zo goed mogelijk geprobeerd niet alleen maar studenten van de Universiteit Utrecht te interviewen (dat is namelijk waar mijn netwerk grotendeels uit bestaat), maar ook studenten van andere instituties te interviewen of jongeren die niet (meer) studeren. Voor de ouderen was dit iets lastiger, aangezien de kennissen van de ouderen die mee wilden doen met het interview vaak burens waren, dus bij deze groep is de spreiding iets minder groot. Uiteindelijk woont bijna de helft van de ouderen-respondenten in dezelfde straat, en de rest verspreid over de wijk.

3.3 Onderzoeksverloop

In totaal zijn er 15 diepte-interviews afgenomen, waarvan 8 met jongeren en 7 met ouderen. Deze interviews hebben elk ongeveer 30 minuten geduurd, waarbij de kortste 22 minuten duurde en de langste 56 minuten. De interviews hebben plaatsgevonden in de periode tussen 14 maart 2020 en 28 mei 2020 en zijn allemaal met toestemming opgenomen om later te kunnen transcriberen (zie bijlage 2). De interviews zijn allemaal afgenomen via Skype of de telefoon, op een enkeling na (zowel jongeren als ouderen) die liever op 1,5 meter afstand *face to face* geïnterviewd wilden worden. Het interviewen op afstand maakte de hele situatie wel apart: je kan minder goed iemands lichaamstaal lezen en door ruis op de lijn moest ik af en toe vragen of mensen een aantal zaken wilden herhalen. Vooral bij de ouderen was dit lastig en moest ik vaak een aantal keer een bepaalde vraag stellen om het gewenste antwoord te krijgen. Ook vonden veel ouderen het lastig om te skypen, dus dan belden we. Dit zorgde er echter voor dat ik helemaal geen lichaamstaal te zien kreeg.

De respondenten in de categorie jongeren bestaan voor het grootste gedeelte uit studenten van de Universiteit Utrecht (vier in totaal). Drie andere respondenten zijn al afgestudeerd, en één studeert aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht. Daarbij is het grootste deel van de respondenten vrouwelijk, namelijk zes van de acht. De leeftijden variëren van 21 tot 29. Bij de respondenten in de categorie ouderen zijn alle respondenten op één na gepensioneerd. Hierbij valt op dat één van de respondenten 55 is, en de andere respondenten allemaal boven de 70, waarbij de oudste 90 is. De geïnterviewde ouderen zijn allemaal vrouwen, op één na.

3.4 Data-analyse

Om de gevonden data te analyseren is gebruik gemaakt van het programma NVivo (twaalfde editie). De vijftien interviews zijn ingevoerd in het programma, waarna er een codeboom is gecreëerd om het coderen soepel te laten verlopen. In die zin is er dus gebruik gemaakt van axiaal coderen, aangezien de codeboom van tevoren al is vastgesteld. Aan de andere kant is er ook gebruik gemaakt van open coderen, omdat tijdens het coderen nieuwe codes aan de codeboom zijn toegevoegd, en de plekken van de verschillende *nodes* in de boom zijn aangepast. De codeboom is ingedeeld deels op basis van de deelvragen, en deels op basis van de topiclijst. De vier hoofdcategorieën zijn 'buurt algemeen', 'buurtgebruik', 'type ontmoetingen', en 'mening over diversiteit'. Deze categorieën zijn op zichzelf weer ingedeeld in kleinere categorieën (zie bijlage 3).

Hoofdstuk 4: Resultaten

De hoofdvraag die binnen dit onderzoek wordt beantwoord luidt: ‘Hoe ervaren jongeren en ouderen diversiteit in de buurt en hoe draagt hun gebruik van de buurt hieraan bij?’. Om deze vraag te beantwoorden zijn verschillende deelvragen opgesteld. Deze deelvragen worden in dit hoofdstuk beantwoord.

4.1 Welke plekken gebruiken jongeren/ouderen in de buurt?

Wat allereerst opvalt aan de antwoorden van de respondenten is dat jongeren en ouderen veelal dezelfde plekken in de buurt gebruiken, maar dat de jongeren de plekken vaker bezoeken dan de ouderen. Een reden hiervoor is dat veel van de ouderen last hebben van lichamelijke beperkingen, en daardoor relatief minder het huis verlaten dan de jongeren. De bezochte plekken die het meeste worden genoemd tijdens de interviews zijn het winkelcentrum Nova, het winkelcentrum Vasco da Gama, Park Transwijk en het stuk grasveld langs het Amsterdam-Rijnkanaal. De eerste twee plekken worden door beide groepen gebruikt om boodschappen te doen, en de laatste twee met name voor ontspanning en sportactiviteiten. De ouderen gebruiken het park vaker om een rondje te lopen, de jongeren eerder voor een picknick of om te sporten. Verder noemt een aantal ouderen nog het buurthuis Kanaleneiland, waar zij af en toe samenkomen voor vrijwilligerswerk en/of activiteiten. Sommige jongeren noemen naast de plekken om boodschappen te doen nog de sportschool bij het winkelcentrum of de IKEA. Wat opvalt aan de antwoorden is dat slechts een enkeling een café of restaurant noemt. Een reden hiervoor kan zijn dat er in Kanaleneiland vrij weinig cafés/restaurants zijn. Dit vinden veel respondenten, met name de jongeren, jammer:

“Ja, ik weet niet, eigenlijk wat ik eerder zei: er is gewoon hier niet echt een plek waar ik leuk met mensen kan afspreken. Behalve als het lekker weer is, dat ik dan langs het kanaal ga zitten of zo. Maar verder heb ik niet echt het gevoel dat je ergens leuk kan zitten om koffie te drinken of zoiets.” – vrouw (29)

Het gebrek aan cafés/restaurants wordt door meerdere respondenten genoemd. Door dit gebrek trekken niet alleen de jongeren, maar ook de ouderen al snel richting de stad om wat te eten/drinken. Een andere belangrijke reden voor zowel jongeren als ouderen om buiten de buurt af te spreken is dat vrienden en kennissen vaak niet in Kanaleneiland wonen, op eventuele huisgenoten na. Ook wordt een aantal keer genoemd dat Kanaleneiland niet centraal ligt, en dat vooral jongeren hierdoor vaak naar het centrum toe trekken als ze afspreken met andere mensen. De combinatie van dat er weinig te doen is met het feit dat andere mensen vaak niet in Kanaleneiland wonen, zorgt ervoor dat veel respondenten, en dan vooral jongeren, ervoor kiezen om af te spreken buiten de buurt:

“Ik ga best veel weg uit Kanaleneiland. Ik ben, ja, ik ga hier naar de winkels. En ik loop soms langs het kanaal, dat vind ik een leuk rondje. Maar ik ga eigenlijk nooit echt hier naar het park. Dan ga ik toch gauw naar een andere plek waar meer van m’n vrienden wonen en zo.” - vrouw (23)

“Als ik de kroeg in ga, doe ik dat meestal op afspraak met vrienden. En dan spreek je meestal toch op

een centrale plek af. Want goeie vrienden van mij, waar ik nog wel eens mee in de kroeg zit, die wonen helemaal in het noorden van Utrecht. Dus ja, dan spreek je ergens in het centrum af.” – man (55)

Over het algemeen wordt duidelijk dat de meeste jongeren voor veel van hun activiteiten de buurt uittrekken. De meeste activiteiten die de jongeren ondernemen (naar de universiteit/hogeschool gaan, uitgaan, koffie drinken, in de bibliotheek studeren, etc.) bevinden zich in andere wijken van Utrecht. Een uitzondering is boodschappen doen, wat de jongeren wel in Kanaleneiland doen. Dit, in combinatie met het feit dat Kanaleneiland weinig voorzieningen voor jongeren biedt, zorgt ervoor dat voor veel jongeren het grootste deel van hun dagbesteding buiten Kanaleneiland plaatsvindt. Voor ouderen ligt dit enigszins anders. Ook ouderen trekken naar de stad voor specifieke boodschappen (handwerkwinkel, boekwinkel) of activiteiten (het theater of de concertzaal), maar besteden verder het grootste deel van hun tijd in Kanaleneiland. Ze doen hier boodschappen, en ontmoeten hun contacten vooral in de buurt zelf. Ze hebben vaak wel minder contacten dan jongeren, maar wel meer contacten binnen Kanaleneiland dan de jongeren. Hierbij moet wel meegenomen worden dat sommige ouderen simpelweg niet meer ver van hun eigen huis kunnen komen, door lichamelijke beperkingen. Een respondent van 90 vertelde dat ze tot voor de Covid-19 crisis nog altijd naar haar familie bij de Munt fietste, maar dat ze door haar knie momenteel niet meer kan fietsen, en nu lopend niet verder dan de grenzen van Kanaleneiland komt. Ook werd uit een aantal interviews duidelijk dat veel ouderen niet veel contacten (binnen of buiten) de buurt hebben omdat een vrij groot deel van de contacten bij ouderen vaak al overleden is.

Een ander duidelijk verschil tussen jongeren en ouderen is dat ouderen vaker aangeven verbonden te zijn met de buurt dan de jongeren. Een goede reden hiervoor zou kunnen zijn dat de meeste geïnterviewde ouderen al heel lang in de buurt wonen:

“Nou je hebt er te lang gewoond, je hebt te lang alles meegemaakt. Ik bedoel, je hebt alles zien groeien, alles zien veranderen. Maar je hebt er toch wel een gebondenheid mee. Ik zou niet graag hier weggaan.” – vrouw (90)

Meerdere ouderen geven tijdens de interviews aan dat het feit dat ze hier al jaren wonen hen een gevoel van verbondenheid geeft met de buurt. Bij de jongeren ligt de verbondenheid met de buurt beduidend anders: bijna geen enkele geïnterviewde jongere voelt zich écht verbonden met Kanaleneiland. Sommige jongeren geven echter wel aan dat ze Kanaleneiland tegenover hun vrienden of familie verdedigen als de buurt in kwaad daglicht wordt gezet. De jongeren voelen zich eerder verbonden met hun huisgenoten, waar veel jongeren, met name studenten, een huis mee delen:

“Eh nee, dat niet. Ik denk - ik voel me verbonden met m'n huisgenoten en dat is het wel een beetje. Niet *per se* dat ik echt een emotionele *attachment* heb met de wijk zelf. Nee, als ik dit huis had gehad in Zuilen was het voor mij hetzelfde geweest.” – vrouw (22)

Vrijwel alle geïnterviewde jongeren noemen dat ze zich eerder verbonden voelen met hun huis en huisgenoten dan met de buurt zelf. Daarnaast zien veel jongeren, vooral studenten, hun verblijf in Kanaleneiland als iets tijdelijks:

“Nou dit gebouw is aangekondigd om plat te gaan. Over twee jaar gaan ze beginnen met

verbouwingen, dus wij zijn als huis een beetje aan het rondzoeken, al een beetje, naar andere plekken. En we wonen er al drie jaar, dus eh, het is wel een beetje, het is tijd om te gaan, komend jaar.” – vrouw (23)

Bij de vraag of de jongeren het erg vinden dat ze zich niet verbonden voelen met de buurt, geven veel van hen aan het niet erg te vinden. Ze focussen zich meer op hun eigen vriendengroep en medestudenten dan op hun mede-buurtbewoners.

4.2 Welk type ontmoetingen hebben jongeren/ouderen in de buurt?

Uit de interviews is gebleken dat zowel jongeren als ouderen mensen van allerlei verschillende achtergronden tegenkomen in de buurt (verschillend qua geslacht, leeftijd, en etnische achtergrond). Uit de theorie blijkt dat er verschillende soorten ontmoetingen zijn die in de buurt kunnen plaatsvinden. Allereerst zijn er de ontmoetingen in de publieke ruimte. Uit onderzoek van Peters et. al (2010) blijkt dat publieke ruimtes zoals stadsparken sociale cohesie kunnen promoten, aangezien verschillende etnische groepen in deze parken samenkomen. Uit het onderzoek van Peters et. al blijkt echter ook dat mensen hun vrije tijd vaak liever spenderen met mensen die ze al kennen, dan zich bezighouden met het leggen van nieuwe contacten. Uit de antwoorden van de respondenten die behoren tot de groep jongeren blijkt hetzelfde: als zij in het park zitten, wat een groot deel van hen wel eens doet, dan doen ze dit met mensen die ze al kennen. Met name vrienden en huisgenoten worden genoemd als mede-parkbezoekers. Jongeren gebruiken het park ook af en toe om te sporten, maar dit doen zij vaker alleen:

“Ja dat verschilt. Als het sporten is dan ga ik gewoon lekker alleen, en als het echt naar buiten is om echt buiten te zijn, dan zeg maar gewoon, om te ontspannen en gewoon in de zon te kunnen zitten, dan is het meestal wel gewoon of met vrienden of met huisgenoten. En misschien heel af en toe in m’n eentje, als ik daar even dan zin in heb, maar over het algemeen is het gewoon met anderen ja.” - man (22)

“Ja, nou voor m’n sport en beweging, dat doe ik wel vaak alleen hier. Maar ja, sporadisch gaan we met de huisgenootjes naar het park om te voetballen of zo en dat vind ik dan superleuk. Maar dat is dan met m’n huis ja.” – vrouw (23)

Opvallend hierbij is dat in de sociale kringen van jongeren vaak weinig tot geen etnische minderheden zitten, en jongeren dus weinig in contact komen met mensen met een migratieachtergrond. Vrijwel de enige keer dat jongeren in aanraking komen met mensen met een andere etnische achtergrond is met de onbekenden op straat. Uit de interviews blijkt echter dat de jongeren eigenlijk nooit een praatje maken met onbekenden die ze op straat tegenkomen:

“Ja, ik vind het heel asociaal eigenlijk, maar nee. Nee hoogstens als ik dus iemand ken, dus stel je voor dat m’n tante met m’n nichtje door het park loopt dan tuurlijk even kletsen. Of als die vriendin van me die bij me om de hoek woont komt, dan tuurlijk. Maar als ik iemand niet ken dan... Het voelt ook een beetje raar om dan met iemand te gaan praten. Ja.” – vrouw (22)

Jongeren gaan dus vooral om met mensen die ze al kennen en spreken nauwelijks met onbekenden op straat. Op ontmoetingsplekken zoals het park worden gesprekken met

onbekenden dus niet gevoerd, maar ook op andere plekken waar mensen uit de buurt samenkomen gebeurt dit niet, zoals in het winkelcentrum Nova of het winkelcentrum Vasco da Gama. Jongeren geven aan deze plekken enkel te gebruiken om boodschappen te doen en niet om met bekenden af te spreken, of praatjes aan te gaan met onbekenden.

Eén van de geïnterviewde jongeren is hierop een uitzondering, en vertelde dat zij veel mensen tegenkomt op straat en veel praatjes maakt met hen. Dit zijn vaak mensen die zij al kent vanuit de buurt, maar af en toe ook onbekenden in een winkel of een café. De reden die zij hiervoor geeft is dat ze mee heeft gedaan met het buurtinitiatief 'De Buurtcamping'. Dit is een initiatief waarbij buurtbewoners op vakantie gaan in een park in hun buurt. In Kanaleneiland is Park Transwijk een aantal dagen omgetoverd tot een camping, waar de respondent vrijwilliger was. Ze geeft aan dat ze zich veel meer verbonden is gaan voelen met buurt, sinds ze aan dit initiatief heeft meegedaan:

"Ik had heel erg het gevoel dat alles heel erg gescheiden was, maar toen deed ik dus mee aan die camping en toen kwam ik er wel achter dat het helemaal niet zo hoeft te zijn [...] Maar ik heb wel het gevoel dat, bijvoorbeeld door dit soort initiatieven dat het wel meer kan opkomen, dat er heel veel potentie in zit, maar dat dat er nu nog niet *per se* is." – vrouw (21)

Het actief meedoen met een buurtactiviteit zorgde voor deze jongere dus voor meer verbondenheid met de buurt. Dit valt ook te zien bij de ouderen: de ouderen die vrijwilligerswerk doen, buurtactiviteiten organiseren, en veel met de andere buurtbewoners afspreken, voelen zich meer verbonden met de buurt. Twee van de geïnterviewde ouderen zijn actief bij buurthuis Kanaleneiland, het 3 Generaties Centrum, en woonzorgcentrum Vecht en IJssel als vrijwilligers. Daarnaast werken ze ook aan het 10-Stratenplan, een plan om eenzaamheid onder ouderen tegen te gaan. Andere geïnterviewde ouderen vertelden dat ze een telefoonrondje hebben om te controleren hoe het met de mede-ouderen in de flat gaat. De ouderen die meedoen aan het telefoonrondje en/of de vrijwilligersactiviteiten geven vaker aan dat ze zich verbonden voelen met de buurt dan de ouderen die dit niet doen. De combinatie van vrijwilligerswerk doen, veel buurtbewoners kennen, en al een lange tijd in Kanaleneiland wonen zorgt voor een gevoel van verbondenheid. Ik vroeg aan een van de ouderen of ze zich meer verbonden voelt met de buurt door alle mensen die ze in de buurt kent:

"Ja. ja. Meer verbonden en eh, ja ik kom ze altijd tegen en eh, en ze zeggen wel eens: jij kent iedereen. Naja, als je zo lang in de wijk woont, weet je dat." – vrouw (75)

Dit gevoel van verbondenheid valt ook terug te zien aan de ontmoetingen in de publieke ruimte: ouderen die zich meer verbonden voelen met de buurt spreken vaker mensen aan op straat en maken vaker een praatje, ook af en toe met onbekenden, iets wat bij de jongeren dus vrijwel nooit gebeurt.

Uit de theorie omtrent ontmoetingen is gebleken dat met name in de semipublieke ruimte, zoals de bibliotheek of een buurthuis, groepen met verschillende etnische achtergronden samenkomen. Een gevolg hiervan zou zijn dat deze groepen worden 'gedwongen' om met elkaar de ruimte te delen en dat door het structureel herhalen van deze vluchtige ontmoetingen de potentie heeft om stereotypes te doorbreken (Peterson, 2017). Het is lastig in te schatten of deze theorie klopt in het geval van de jongeren: de meeste geïnterviewde jongeren bezoeken namelijk bijna geen semipublieke ruimtes, op een enkeling na die af en toe in de bibliotheek komt. Voor de ouderen ligt dit anders: vooral de actieve

ouderen bezoeken vaak semipublieke ruimtes zoals het buurthuis. Wat echter opvalt is dat sommige ouderen die het buurthuis bezoeken zich negatief uitlaten over mensen met een Turkse/Marokkaanse achtergrond, wat ingaat tegen de theorie van Peterson (2017). Eén van de respondenten geeft aan dat twee groepen in de buurt (Turkse/Marokkaanse buurtbewoners en Nederlandse buurtbewoners) slecht met elkaar mengen:

“Hartstikke leuk, maar ze doen geen mond tegen je open. Het ligt er heel erg aan hoor, want er is hier ook eentje in ons buurthuis, en dat is een schat van een mens. Maar die praat ook met mij en dan vraag ik ook naar haar dochter, en ja die gaat kijken. En dan zeg ik ‘ooooh dat is een leuke school, daar heeft mijn kleindochter op gezeten,’ weet je, daar kan het wel mee. Maar de rest is zo erg Turks... Of Marokkaans... Maar het wordt af en toe gebracht alsof nou hier, dat het allemaal zo goed loopt, nou ik vind dat dus niet zo.” - vrouw (72)

Deze respondent merkt op dat de twee groepen in de buurt slecht met elkaar mengen, wat veel andere geïnterviewden, zowel jongeren als ouderen, ook benoemen tijdens de interviews. Het lijkt erop dat de twee groepen vredig met elkaar samenleven in de buurt, zonder al te veel problemen, maar dat er bijna geen momenten zijn waarbij de groepen met elkaar mengen. Ook uit bovenstaande quote blijkt dat zelfs in de semipublieke ruimtes de twee groepen nauwelijks mengen. Daarnaast merkt één van de jongeren op dat er in de buurt te weinig plekken zijn waar de twee groepen met elkaar zouden kunnen mengen:

“Ja, ik vind dat wel jammer want ik weet ook niet zo goed hoe het precies komt, maar er zijn gewoon heel weinig plekken waarop je een beetje kan mixen met mensen, of zo” – vrouw (29)

Een andere respondent noemt het restaurant Op Roose dat onlangs is geopend:

“Ja, en ja toen je daar nog kon zitten in ieder geval merkte je gewoon dat de, ja, niet buitenlandse mensen zaten daar zeg maar, terwijl Turkse mensen die trekken daar niet zo snel naartoe, en dat is niet erg of zo maar dan merk je wel, er is wel echt een onderscheid dat mensen van een buitenlandse komaf daar misschien minder snel heen zouden gaan.” – vrouw (25)

Uit veel interviews blijkt dat er weinig plekken zijn waar de buurtbewoners zonder migratieachtergrond met de buurtbewoners met migratieachtergrond kunnen mengen. Mensen komen elkaar in het algemeen wel tegen op straat, in de supermarkt, of in het park, maar maken geen contact met elkaar. Beide groepen lijken in hun eigen bubbel te leven: ze leven vredig met elkaar in dezelfde wijk, maar leven langs elkaar heen. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat Kanaleneiland voor een groot deel bestaat uit flats. Het buurcontact lijkt bij veel van de respondenten die in flats wonen vrij slecht te zijn: bijna niemand van de jongeren heeft contact met de burens, en de ouderen hebben alleen contact met de burens die ze kennen via het telefoonrondje. Een respondent gaf aan dat ze in haar vorige woning in Lombok meer contact had met haar burens dan in haar huidige woning in Kanaleneiland:

“En in Lombok hadden we dan ook altijd burens die dan gewoon kwamen aanbellen en wij belden bij hen aan als we eten over hadden of zo, of een buurman kon dan heel goed fietsen maken, dus die maakte dan altijd onze fietsen. Dat soort dingen, maar hier gebeurt dat niet, of zo.” – vrouw (23)

Lombok staat, net als Kanaleneiland, bekend als een zeer diverse wijk in Utrecht, met een grote Turkse/Marokkaanse gemeenschap, maar ook een grote hoeveelheid (witte) studenten. Wellicht dat de groepen hier minder langs elkaar heen leven, omdat hier minder een

'flatcultuur' heerst, en men makkelijker met zijn/haar burens in contact komt. Meer onderzoek zou gedaan moeten worden om hier duidelijkheid over te krijgen.

4.3 Op welke manieren verschillen jongeren en ouderen van mening omtrent diversiteit?

Uit de theorie is gebleken dat de attitudes naar gemarginaliseerde groepen in de afgelopen decennia erg is veranderd en men meer open is geworden tegenover etnische minderheden. De oudere - vaak minder tolerante - generaties worden vervangen door jonge mensen die meer inclusief en *open minded* zijn (Janmaat & Keating, 2019). Kijkend naar de interviews lijkt deze theorie te kloppen: van alle geïnterviewde jongeren had niemand problemen met het wonen in een diverse buurt. Als er werd gevraagd naar nadelen van het wonen in een diverse buurt werden hangjongeren een aantal keer genoemd, met de focus op nagefloten worden. Echter werd vaak meteen daarna gezegd dat dit niet *per se* met diversiteit in de buurt te maken zou hoeven hebben en dat dit in elke buurt kan gebeuren.

Jongeren noemden meer voordelen dan nadelen aan het wonen in een diverse buurt. Wat door een aantal jongeren als voordeel wordt genoemd is dat het wonen in een diverse buurt leidt tot een bepaald soort zelfbewustzijn:

"Het feit dat je sowieso gewoon, ja ik vind het heel stom, maar als je op de uni zit, zie je gewoon heel veel een bepaald soort mensen. Ik weet niet of het heel generaliserend is, maar ergens is het een beetje zo. Terwijl hier ben ik soort van de minderheid. Dat vind ik eigenlijk heel goed voor je eigen bewustzijn, een soort van: je opent jezelf ook een beetje. Je bent ervan bewust dat dat wereldje waarin jij zit nu, op de universiteit, dat dat helemaal niet alles is wat er is. En dat ook mensen hele andere gebruiken hebben die ook gewoon prima kunnen zijn. Dus dat vond ik gewoon fascinerend. Dat is een voordeel voor mijn eigen bewustzijn." – vrouw (21)

Een ander voordeel aan het wonen in een diverse buurt die door respondenten wordt genoemd is het diverse aanbod van Turkse/Marokkaanse winkels en/of supermarkten. Dit voordeel wordt genoemd door zowel jongeren als ouderen.

Jongeren lijken over het algemeen positiever te zijn over de diversiteit in buurt dan de ouderen, maar het lijkt ze tegelijk niet eens meer op te vallen dat ze in een diverse buurt wonen. Dit komt overeen met de theorie van Wessendorf rondom *commonplace diversity*: het wordt door buurtbewoners als normaal deel van het sociale leven beschouwd om in een buurt te wonen met mensen met verschillende etnische achtergronden (Wessendorf, 2014). Dit komt overeen met de opinies van een groot deel van de geïnterviewde jongeren:

"Het maakt me niet *per se* heel veel uit, maar het heeft wel iets, vind ik. Het heeft wel iets, ja, zo'n diverse dimensie. Dat is wel fijn op zich. Dat laat ook zien dat er meer is... meer is, op zich of zo." – man (21)

Daarnaast lijken jongeren zich meer dan ouderen te beseffen dat Kanaleneiland meer divers is dan alleen de Nederlandse en Turkse/Marokkaanse gemeenschap. Als de jongeren werd gevraagd naar de diversiteit in de buurt werd vaak als eerste de Turkse en Marokkaanse gemeenschap genoemd, maar werd af en toe ook gezegd dat de buurt meerdere etnische groepen kent dan alleen de Turkse, Marokkaanse en Nederlandse:

“Ja kijk het is natuurlijk, qua etnische achtergrond zie je in Kanaleneiland altijd wel veel mensen van, en nu ben ik waarschijnlijk weer heel stereotyperend, van Turkse of Marokkaanse achtergrond. Want er zitten ook heel veel mensen van Syrische achtergrond of wat dan ook, zullen er zijn, en ik wil die zeker niet allemaal hetzelfde noemen, maar ik ga wel eerlijk zeggen dat ik dat niet altijd zie.” – vrouw (22)

Meerdere jongeren geven aan dat ze weten dat er meerdere etnische groepen in Kanaleneiland wonen dan alleen de Turkse/Marokkaanse buurtbewoners en voelen zich soms zelfs bezwaard als ze niet weten waar iemand vandaan komt. Ouderen hebben het daarentegen al snel over alleen Turken en Marokkanen of zelfs over ‘buitenlanders’. Jongeren lijken zich dus meer bewust te zijn van de diversiteit tussen de verschillende etnische groepen dan de ouderen.

Bij de ouderen zijn de meningen over het wonen in een diverse buurt ook op andere vlakken duidelijk anders. Zij laten zich veel vaker dan de jongeren negatief uit over de diversiteit in de buurt. Dit gebeurt echter op een soort impliciete wijze. Geen van de ouderen zegt: ‘Ik heb een hekel aan Marokkanen’, maar sommigen laten meer onbewust merken dat ze weinig hebben met mensen met een migratieachtergrond. De meeste geïnterviewde ouderen wonen al tientallen jaren in Kanaleneiland en zijn niet erg blij met ‘de instroom van buitenlanders’ die de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden in ‘hun’ Kanaleneiland. Er wordt door meerdere ouderen genoemd dat de bevolkingssamenstelling van de buurt in de afgelopen jaren uit evenwicht is geraakt:

“Je krijgt natuurlijk een hele andere samenstelling en mensen hebben een hele andere leefstijl. Nu viel het hier mee, in deze gebouwen, omdat ze natuurlijk veel te duur waren. Maar daar werden de huren wat aangepast, dus ja... Mensen waren uit die cultuur gewend om alle rotzooi maar naar buiten te gooien, hun vuilniszakken. En dat strookt niet met onze leefwijze.” – vrouw (85)

“En we hebben - ik was ook boos, dat daar in het buurthuis Noord, daar is [naam] al heel vaak vrijwilliger... Maar die trok mij mee, en ik vond het wel leuk, het was heel gezellig, en dan vroeg ze weer of ik bloemschikken wilde doen en dan dacht ik ja hoor, kom maar. Maar zó veel buitenlandse mensen, dat ik dat zo belachelijk vond.” – vrouw (72)

De meeste ouderen geven expliciet aan dat ze geen problemen hebben met de buurtbewoners met een migratieachtergrond als hiernaar gevraagd wordt, maar noemen dan vaak later in het interview impliciet enkele voorbeelden waarbij ze zich ergeren aan deze buurtbewoners. Voorbeelden die meermaals zijn genoemd, zijn de rotzooi op straat, het te hard rijden, en de aanwezigheid van hangjongeren. Wat opvalt is dat de meest jongere oudere (55) zich wat dit betreft meer voegt bij de jongeren dan bij de overige ouderen, en noemt net als sommige jongeren dat het juist goed is voor je eigen bewustzijn om in een diverse buurt te wonen:

“Naja ik vind het persoonlijk altijd goed om te zien dat er ook andere culturen en ideeën en mensen zijn hè. Ik denk dat het is als je helemaal in je eigen gebiedje zit met alleen maar mensen die er precies zo over denken als jij – is dat volgens mij minder goed voor je geestelijk welzijn dan wanneer je ook eens wat andere mensen ziet. Al is het alleen maar om te beseffen dat: jij bent ook maar één onderdeelje van de maatschappij.” – man (55)

Hieruit zou geconcludeerd kunnen worden dat de oudere generaties inderdaad meer moeite hebben met de diversiteit in de buurt, en dat hoe jonger iemand is, hoe kleiner de kans is dat

iemand veel moeite heeft met het wonen in een diverse buurt, uitzonderingen daargelaten. Er moet natuurlijk in dit geval rekening mee gehouden worden dat de meeste geïnterviewde ouderen al jaren in deze wijk wonen en dat ze deze wijk drastisch hebben zien veranderen door de jaren heen. Uit de interviews blijkt dat Kanaleneiland vijftig jaar geleden een hele andere bevolkingssamenstelling had, waar sommige ouderen meer tevreden over waren dan de huidige bevolkingssamenstelling in de buurt:

“Naja kijk, ik was natuurlijk ook jong. Ik was zeg maar zo begin dertig, en het waren allemaal mensen in die leeftijdsgroep. Dus, specialisten die aan het specialiseren waren hier in de ziekenhuizen. En ja, die gaan dan op een gegeven moment weg. Jonge gezinnen krijgen kinderen, vertrekken dan ook, hè. En een hele tijd ging het goed hoor, maar eh, ja, totdat we natuurlijk de grote instroom kregen van een andere bevolkingsgroep” – vrouw (85)

In tegenstellingen tot de ouderen zijn de jongeren opgegroeid in een multiculturele samenleving, en is ‘de instroom’ voor hen niks nieuws (Visser & Tersteeg, 2019). Voor ouderen is dit echter een hele nieuwe ervaring, aangezien zij zijn opgegroeid en hebben geleefd in een homogener samenleving. Daarnaast zijn jongeren ook minder vijandig in het contact met etnische minderheden (Ford, 2008). Kijkend naar de afgenomen interviews lijken deze theorieën te kloppen.

4.3 Afsluitend

Uit de resultaten blijkt dat er aardig wat verschillen zijn tussen de geïnterviewde jongeren en ouderen. Het enige waar de twee groepen het duidelijk mee eens zijn is dat de twee meest gerepresenteerde groepen in de buurt (Turkse/Marokkaanse buurtbewoners en Nederlandse buurtbewoners) slecht met elkaar mengen en dat actief zijn in de buurt leidt tot een groter gevoel van verbondenheid – iets wat maar weinig jongeren ervaren. Vooral de ouderen die actief zijn in de buurt en er al een lange tijd wonen voelen zich verbonden met de buurt. De jongeren voelen zich bijna nooit verbonden met de buurt, en zijn niet van plan nog lang Kanaleneiland te blijven wonen. Een reden voor het gebrek aan gevoel van verbondenheid kan zijn dat jongeren duidelijk minder tijd besteden in de buurt, hoewel ze wel meer verschillende plekken in de buurt bezoeken dan de meeste ouderen. Daarnaast bevindt het grootste deel van de (witte) sociale kring van de jongeren zich vaak buiten Kanaleneiland. Ouderen besteden dan weer meer tijd in de semipublieke ruimtes in de buurt dan jongeren, en houden meer gesprekken met onbekenden op straat, maar zijn, ondanks het (onbewust) in contact zijn met mensen met een migratieachtergrond, minder positief over de diversiteit in de buurt. Jongeren zijn daarentegen nauwelijks negatief over de diversiteit in de buurt en zien het in sommige gevallen zelfs als een verrijking voor hun eigen leven. Ook staan jongeren meer stil bij de superdiversiteit in de buurt, in tegenstelling tot ouderen, die vaak enkel spreken over de Turken en Marokkanen of ‘buitenlanders’.

Hoofdstuk 5: Conclusie

5.1 Algemene conclusie

Binnen deze scriptie is onderzocht hoe jongeren en ouderen diversiteit in de buurt ervaren, door te kijken naar de manier waarop deze groepen de diverse buurt Kanaleneiland gebruiken. Door dit onderzoek wordt er bijgedragen aan de theorieën rondom buurtgebruik, ontmoetingen in de buurt, en de invloed die buurtgebruik heeft op de opinie van zowel jongeren als ouderen omtrent diversiteit. Door Visser & Tersteeg (2019) is er soortgelijk onderzoek gedaan naar generationele verschillen in opinie rondom diversiteit, waar dit onderzoek op voortbouwt.

Uit het buurtgebruik van de jongeren is gebleken dat jongeren minder tijd in de buurt besteden dan ouderen. Daarnaast is gebleken dat de geïnterviewde jongeren, allemaal zonder migratieachtergrond, vooral omgaan met jongeren die ook geen migratieachtergrond hebben. De jongeren worden dus relatief weinig blootgesteld aan mensen met een migratieachtergrond, maar zijn desondanks toch positief tegenover het wonen in een diverse buurt als Kanaleneiland. Er worden door jongeren nauwelijks nadelen genoemd aan het wonen in een diverse buurt, maar vooral voordelen. Door een aantal jongeren is zelfs genoemd dat een diverse buurt bijdraagt aan hun eigen bewustzijn: het wonen in een diverse buurt laat hen inzien dat er meer is dan slechts de mensen hun relatief witte omgeving. Een diverse buurt lijkt voor de jongeren dus positief te zijn voor hun eigen vorming. Het feit dat jongeren diversiteit ervaren als iets positiefs, terwijl ze er nauwelijks mee in aanraking komen, gaat in tegen de zogenaamde contacthypothese, die stelt dat hoe meer contact er is tussen mensen met verschillende etnische achtergronden, hoe meer aanvankelijke aarzeling en onwetendheid wordt overwonnen en hoe meer vertrouwen mensen in elkaar hebben. Voor de jongeren lijkt dit niet te gelden: ze gaan nauwelijks om met mensen met een migratieachtergrond, zowel onbekenden in de buurt als bekenden in hun eigen sociale netwerk, maar zijn alsnog positief over de diversiteit in de buurt.

Voor ouderen ligt dit anders: de ouderen komen, in tegenstelling tot de jongeren, in de buurt meer in aanraking met mensen met een migratieachtergrond. Ook spenderen ouderen, als ze hier qua gezondheid toe in staat zijn, relatief meer tijd in de buurt dan de jongeren: ze komen weliswaar op minder verschillende plekken in de buurt, maar spenderen wel meer tijd in de buurt. Ook komen ouderen vaker in semipublieke ruimtes om anderen te ontmoeten, en maken ze vaker een praatje op straat, met zowel bekenden als onbekenden. Ouderen zijn echter vaker negatief over het wonen in een diverse buurt, en kunnen dan ook meestal een aantal negatieve aspecten noemen van het wonen in een diverse buurt. Ook dit gaat in tegen de contacthypothese: hoewel de ouderen vaker in contact komen met mensen met een migratieachtergrond in de buurt, op zowel publieke als semipublieke plekken, zijn ze vrij negatief over deze mensen. Hier kunnen verschillende redenen voor zijn. Allereerst zijn ouderen opgegroeid in een homogener samenleving dan die waarin we nu leven, en zijn ze, in tegenstelling tot de meeste jongeren, minder gewend aan de huidige multiculturele samenleving. Daarnaast blijkt uit de theorie dat veel jongeren over het algemeen toleranter zijn dan ouderen, wat ook een reden kan zijn dat jongeren positiever zijn over het wonen in een diverse buurt dan ouderen. Wat ook opvalt is dat jongeren zich meer beseffen dat de

diversiteit in de buurt groter is dan slechts de Turkse en Marokkaanse gemeenschap. Veel ouderen hebben het over de Turken en Marokkanen of zelfs over 'de buitenlanders' wanneer ze het over buurtbewoners met een migratieachtergrond hebben, terwijl jongeren ook andere etnische groepen noemen en benadrukken dat ze weten dat er ook mensen met andere etnische achtergronden in de buurt wonen dan alleen Turks of Marokkaans. Jongeren zijn zich dus meer bewust van de superdiversiteit in de buurt.

Wat voor veel van de ouderen, waarvan de meesten al decennialang in de buurt wonen, hun opinie rondom diversiteit lijkt te beïnvloeden, is dat de buurt in de afgelopen jaren een enorme verandering heeft doorgaan. Toen de meeste ouderen in Kanaleneiland kwamen wonen was de buurt, met name qua bevolkingssamenstelling, heel anders dan dat het nu is. Er woonden veel jonge, witte, mensen zonder migratieachtergrond die aan het begin stonden van hun carrière: iets waar veel van de respondenten in de categorie ouderen zich toentertijd mee konden identificeren. Veel van de ouderen noemen dat de buurt sinds 'de grote instroom' achteruit is gegaan: toen 'de buitenlanders' in de buurt kwamen wonen, is de buurt volgens hen voor altijd veranderd, voor velen op een negatieve wijze. Dit komt ook terug bij de geïnterviewde volwassenen in het onderzoek van Visser & Tersteeg.

Een duidelijk verschil met het onderzoek van Visser & Tersteeg is echter dat de jongeren in dit onderzoek veel minder de publieke ruimtes in de buurt gebruiken dan de jongeren in het onderzoek van Visser & Tersteeg. De leeftijdsklasse in het onderzoek van Visser & Tersteeg was 12-19, een leeftijd waarbij veel jongeren naar de middelbare school gaan, en nog veel op straat zijn. In de leeftijdsklasse van de jongeren binnen dit onderzoek (18-29) bevinden de jongeren zich veel minder in de publieke ruimte van de buurt zelf, en trekken ze meer naar andere plekken in de stad. Toch maakt het weinig in contact komen met mensen met een migratieachtergrond in de buurt hen niet negatief tegenover deze mensen. Een overeenkomst tussen de jongeren van het onderzoek van Visser & Tersteeg en de jongeren in dit onderzoek is dat beide groepen diversiteit in de buurt als iets 'gewoons' zien: diversiteit wordt door de jongeren beschouwd als een normaal onderdeel van hun dagelijks leven. Dit valt ook terug te lezen in de theorie van Wessendorf rondom *commonplace diversity* (2014).

De plekken die in de buurt worden bezocht lijken uiteindelijk niet heel veel invloed te hebben op zowel jongeren als ouderen als het gaat om hun opinie omtrent diversiteit. Jongeren lijken hoe dan ook positief te zijn over de diversiteit in de buurt, en de invloed van in aanraking komen met mensen met een migratieachtergrond, in de publieke of semipublieke ruimte, lijkt voor jongeren geen verschil te maken in hun opinie rondom diversiteit in de buurt. Voor ouderen geldt het omgekeerde: hoewel ze meer in aanraking komen met mensen met een migratieachtergrond dan jongeren, zijn ze toch negatiever over diversiteit in de buurt. Hun ontmoetingen in de publieke of semipublieke ruimte lijken hier weinig invloed op te hebben. Wat vooral uit de interviews blijkt is dat zowel jongeren als ouderen het jammer vinden dat de twee grootste groepen in de buurt, Nederlandse buurtbewoners en Turks/Marokkaanse buurtbewoners, zo slecht met elkaar mengen. Jongeren blijven vooral in hun eigen (studenten)bubbel hangen, en ouderen lijken tegengehouden te worden door hun eigen vooroordelen. Een oplossing hiervoor zou kunnen zijn dat er in de buurt meer plekken worden ontwikkeld waar mensen van alle etnische achtergronden in Kanaleneiland met elkaar kunnen mengen. Koffietentjes of cafés, die Kanaleneiland nauwelijks kent, zouden dit

wellicht kunnen waarmaken. Hierbij moet er wel op gelet worden dat dit toegankelijk en aantrekkelijk is voor zowel Nederlandse als Turkse/Marokkaanse buurtbewoners: zo zullen mensen met een Islamitische achtergrond waarschijnlijk niet snel naar een plek gaan waar alcohol wordt geschonken. Het organiseren van meer evenementen in de buurt, voor de buurtbewoners, zou ook een oplossing kunnen zijn. Het initiatief Buurtcamping is hier al een mooi voorbeeld van.

5.2 Reflectie

Dit onderzoek was heel interessant om uit te voeren, niet alleen op wetenschappelijk vlak, maar ook op persoonlijk vlak. Het onderzoek gaf me een kijkje in de buurt Kanaleneiland, en nog leuker, een kijk in het leven van de mensen die ik heb geïnterviewd. Het waren vaak best wel persoonlijke interviews die ik heb afgenomen, met gedetailleerde vragen over het leven van de respondenten. Ik had van tevoren niet verwacht dat sommige gesprekken zo persoonlijk zouden worden: het was soms voor de ouderen bijvoorbeeld lastig om te vertellen over hun sociale kringen, omdat een groot deel van hun vrienden/familie al is overleden. Ook kunnen veel ouderen niet meer zo veel doen als ze eigenlijk zouden willen door hun gezondheid, dus dit was soms ook lastig om over te praten. Er zijn tijdens de interviews heel wat verhalen voorbijgekomen en ik ben blij dat al deze mensen hun verhalen met mij hebben willen delen. Ik heb er zelf heel veel van geleerd.

Een minder persoonlijk punt van reflectie is de manier waarop de resultaten van het onderzoek beïnvloed kunnen zijn door de manier van het verzamelen van de respondenten. De jongeren-respondenten die ik heb geïnterviewd kwamen grotendeels uit mijn eigen netwerk, of via via bij mijn onderzoek terecht. Veel van hen zitten/zaten op de universiteit/hogeschool, wat ervoor kan zorgen dat dit invloed heeft gehad op de antwoorden die ik van ze heb gekregen. Voor de ouderen geldt in dit opzicht vooral dat het deel van de wijk waarin ze wonen invloed kan hebben gehad op de resultaten. De meeste ouderen die ik heb geïnterviewd wonen in Kanaleneiland-Zuid, wat qua sfeer nogal verschilt met Kanaleneiland-Noord, het gedeelte waar over het algemeen meer overlast plaatsvindt. Ouderen-respondenten vertelden me vaak dat ze blij waren om in het meer Zuidelijke gedeelte van Kanaleneiland te wonen. Waarschijnlijk had ik dus andere antwoorden (en dus ook andere resultaten) gekregen als ik meer ouderen uit Kanaleneiland-Noord had geïnterviewd. De manier waarop respondenten zijn verzameld en de spreiding van de respondenten kunnen kortom van invloed zijn geweest op de gevonden resultaten.

Tot slot had ik van tevoren niet verwacht dat het begrip verbondenheid zo'n prominente rol zou krijgen in de interviews en de resultaten. In de topiclijst had ik maar één vraag opgenomen over verbondenheid, maar de respondenten hadden hier vaak meer over te vertellen dan ik van tevoren had gedacht. Verbondenheid met de buurt heeft veel te maken met de hoeveelheid tijd die iemand in de buurt woont, en met name ouderen, die al langere tijd in de buurt wonen, voelden zich vaak verbonden met de buurt. Ook speelden verliesgevoelens hierbij een rol, aangezien veel ouderen de verbondenheid met de buurt voelen verslechteren door de verandering van de bevolkingssamenstelling. Achteraf gezien had ik hier theorie over moeten opzoeken, aangezien dit tijdens de interviews, en dus bij de resultaten, een vrij prominente rol speelt.

5.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Naar aanleiding van dit onderzoek zijn er verschillende aanbevelingen voor vervolgonderzoek. De belangrijkste aanbeveling is onderzoek naar de opgroeilocatie en de sociale contacten door de jaren heen van de respondenten die zijn geïnterviewd. Door dit onderzoek is duidelijk geworden dat buurtgebruik voor jongeren en ouderen weinig invloed heeft op de opinie omtrent diversiteit in de buurt, maar wellicht zijn de sociale contacten (uit iemands verleden) hierbij wel van belang. De buurt waarin iemand is opgegroeid en de vrienden/kennissen die diegene door de jaren heen heeft opgebouwd kunnen wellicht invloed hebben op de mening omtrent diversiteit in de buurt waarin iemand nu woont. Tijdens dit onderzoek was er echter te weinig tijd om het verleden en totale sociale netwerk van de respondenten te onderzoeken, aangezien hiervoor een hele andere benadering nodig is. Dit neemt meer tijd in beslag dan de vier maanden die dit onderzoek heeft geduurd. Door een biografische benadering toe te passen kan worden ingezien of/op welke manier iemand in zijn/haar jeugd is omgegaan met mensen met een migratieachtergrond, en hoe dit invloed heeft gehad op het denkbeeld rondom diversiteit dat diegene nu heeft. Het zou bijvoorbeeld zo kunnen zijn dat iemand op de basisschool en middelbare school heel veel met mensen met een migratieachtergrond is omgegaan, en zich daardoor in Kanaleneiland meer thuis voelt en de diversiteit in de buurt meer waardeert.

Een andere aanbeveling voor vervolgonderzoek is in lijn met de conclusie van Visser & Tersteeg, namelijk onderzoek naar of de optimistische houding van jongeren tegenover diversiteit in de buurt zal aanhouden of zal afnemen naarmate de jongeren ouder worden. Het is dan de vraag of de jongeren hun huidige positieve houding jegens diversiteit hebben vanwege de leeftijdsklasse waarin ze zich bevinden (dit zou betekenen dat ze later pessimistischer worden), of vanwege het feit dat ze de eerste generatie zijn waarbij het normaal is om in een diverse buurt te wonen (dit zou betekenen dat ze ook later optimistisch blijven). Ook hier kan een biografische benadering toegepast worden om erachter te komen of deze generatie jongeren echt toleranter is dan de vorige generaties en zo optimistisch blijft tegenover diversiteit in de buurt, of dat, zodra ze ouder worden, ze ook negatiever worden tegenover diversiteit in de buurt.

Een laatste aanbeveling voor vervolgonderzoek is een onderzoek naar de verschillen tussen de wijken Kanaleneiland en Lombok. De meeste respondenten hebben tijdens de interviews aangegeven dat ze weinig contact hebben met andere buurtbewoners, en dat een reden hiervoor zou kunnen zijn dat ze in een flat wonen. Kanaleneiland is een wijk met veel flats, wat er wellicht voor kan zorgen dat het contact met de burens voor buurtbewoners enigszins beperkt is. Lombok is ook een zeer diverse wijk met een grote populatie aan Turkse/Marokkaanse inwoners, maar heeft in tegenstelling tot Kanaleneiland nauwelijks flats, en vooral lage woningen. Er zou onderzoek gedaan kunnen worden naar hoe jongeren en ouderen in Lombok de buurt gebruiken en hoe zij contact hebben met de andere buurtbewoners, om te kijken of in deze buurt de invloed van buurtgebruik groter is op de opinie omtrent diversiteit.

Literatuurlijst

- Abascal, M., & Baldassarri, D. (2015). Love thy neighbor? Ethnoracial diversity and trust reexamined. *American Journal of Sociology*, 121(3), 622–782. <https://doi.org/10.1086/683144>
- Blokland, T. (2003). *Urban Bonds*. Polity Press.
- Blokland, T., & Nast, J. (2014). From public familiarity to comfort zone: The relevance of absent ties for belonging in Berlin's mixed neighbourhoods. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(4), 1142–1159. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12126>
- Bolt, G., & Van Liempt, I. (2018). *Stedelijke diversiteit en beleid : hoe gaan nationale en lokale overheden om met de groeiende diversiteit in steden*. 57–77.
- Engbersen, G., Jennissen, R., Bokhorst, M., Bovens, M., Glas, I., & Mulder, L. (2018). *De nieuwe verscheidenheid: toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland*. WRR Rapport.
- Ford, R. (2008). Is racial prejudice declining in Britain? *British Journal of Sociology*, 59(4), 609–636. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2008.00212.x>
- Gijsberts, M., Van Der Meer, T., & Dagevos, J. (2012). “Hunkering down” in multi-ethnic neighbourhoods? the effects of ethnic diversity on dimensions of social cohesion. *European Sociological Review*, 28(4), 527–537. <https://doi.org/10.1093/esr/jcr022>
- Glenn, N. D. (1974). Aging and Conservatism. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 415, 176–186. <https://www.jstor.org/stable/1041104>
- Janmaat, J. G., & Keating, A. (2019). Are today's youth more tolerant? Trends in tolerance among young people in Britain. *Ethnicities*, 19(1), 44–65. <https://doi.org/10.1177/1468796817723682>
- Koop, P. (2020). *Kanaleneiland wordt steeds witter: hoe de yuppen een Utrechtse “probleemwijk” overnemen*. AD. Geraadpleegd op 20 maart 2020 via: <https://www.ad.nl/utrecht/kanaleneiland-wordt-steeds-witter-hoe-de-yuppen-een-utrechtse-probleemwijk-overnemen~aadce43a/>
- Letki, N. (2008). Does Diversity Erode Social Cohesion ? Social Capital and Race in British Neighbourhoods Abstract The debate on causes and consequences of social capital has been recently complemented with an investigation into factors that erode it . Various scholars co. *Political Studies*, 56(1), 99–126. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2007.00692.x>
- Naber, P. (2004). Vriendschap en sociale cohesie De rol van leeftijdgenoten in de opvoeding van jeugd. In *Inholland*.
- NOS.nl. (2020). *“In Kanaleneiland wonen niet alleen arme, miezerige, zielige mensen.”* Geraadpleegd op 22 maart 2020 via: <https://nos.nl/artikel/2321495-in-kanaleneiland-wonen-niet-alleen-arme-miezerige-zielige-mensen.html>
- Peters, K. (2010). Being together in urban parks: Connecting public space, leisure, and diversity. *Leisure Sciences*, 32(5), 418–433. <https://doi.org/10.1080/01490400.2010.510987>
- Peters, K., Elands, B., & Buijs, A. (2010). Social interactions in urban parks: Stimulating social cohesion? *Urban Forestry and Urban Greening*, 9(2), 93–100. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2009.11.003>
- Peterson, M. (2017). Living with difference in hyper-diverse areas: how important are encounters in semi-public spaces? *Social and Cultural Geography*, 18(8), 1067–1085. <https://doi.org/10.1080/14649365.2016.1210667>

- Piekut, A., & Valentine, G. (2017). Spaces of encounter and attitudes towards difference: A comparative study of two European cities. *Social Science Research*, 62, 175–188. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2016.08.005>
- Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century the 2006 johan skytte prize lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137–174. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x>
- Tersteeg, A., Bolt, G., & van Kempen, R. (2015). *Fieldwork inhabitants, Rotterdam (The Netherlands)*.
- Valentine, G. (2008). Living with difference: Reflections on geographies of encounter. *Progress in Human Geography*, 32(3), 323–337. <https://doi.org/10.1177/0309133308089372>
- Visser, K., & Tersteeg, A. K. (2019). Young People are the Future? Comparing Adults' and Young People's Perceptions and Practices of Diversity in a Highly Diverse Neighbourhood. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 110(2), 209–222. <https://doi.org/10.1111/tesg.12348>
- Wessendorf, S. (2014). 'Being open, but sometimes closed'. Living together in a super-diverse London neighbourhood. *European Journal of Cultural Studies*, 17(4), 392–405. <https://doi.org/10.1111/amet.12011>
- WistUData. (2020). *Bevolkingssamenstelling Kanaleneiland 2001-2020*. https://wistudata.nl/jive?presel_code=p635804133201299301

Bijlagen

Bijlage 1: Topiclijst

Topic	Vragen
Buurt algemeen	Hoelang woont u al in Kanaleneiland? - Waarom bent u hier gaan wonen?- Hoelang denkt u hier nog te blijven wonen? Hoe vindt u het om in deze buurt te wonen? - Hoe zou u de buurt omschrijven? -> beginnen ze over diversiteit?- Kunt u de mensen in de buurt omschrijven? -> idem- Voelt u zich verbonden aan de buurt? Ervaat u Kanaleneiland als divers? - Op welke manier ervaart u deze diversiteit?- Vindt u het fijn om in een diverse buurt te wonen?- Zijn er voordelen aan het wonen in een diverse buurt?- Zijn er nadelen aan het wonen in een diverse buurt? Hoe zou u uw burens omschrijven? - Spreekt u uw burens vaak?- Hoe zou u de band met uw burens omschrijven?- Onderneemt u wel eens iets samen?
Gebruik van de buurt	Spendeert u veel tijd in de buurt? - Bezoekt u vaak plekken in de buurt?- Als u iets in de buurt onderneemt doet u dat dan alleen of met bekenden?
Ontmoetingsplekken	Welke plekken in de buurt bezoekt u? Per plek vragen: - Waarom bezoekt u deze plek?- Hoe vaak komt u op deze plek?
Type interacties	- Welke mensen komt u daar tegen?- Wat is de achtergrond van de mensen die u ontmoet?- Maakt u praatjes met de mensen die u tegenkomt?- Spreekt u vaker af met mensen die u tegenkomt in de buurt?- Leiden deze contacten tot vriendschappen? - Onderneemt u veel buiten de buurt? (vragen per plek) Heeft u veel kennissen/contacten in de buurt? - Waar ontmoet u andere mensen uit de buurt?- Wat voor contact heeft u met deze mensen?- Welke achtergrond hebben deze mensen?

	Wonen uw meeste vrienden in Kanaleneiland of ergens anders? - idem voor familie- idem voor kennissen
Kenmerken respondent	- Hoe oud bent u?- Wat is de samenstelling van uw huishouden?- Wat is uw hoogst genoten opleiding?- Heeft u een baan (gehad)?

Bijlage 2: Respondentenlijst

Respondent	Datum interview
Respondent 1 (vrouw, 25)	14/4/2020
Respondent 2 (vrouw, 22)	15/4/2020
Respondent 3 (vrouw, 21)	17/4/2020
Respondent 4 (vrouw, 23)	21/4/2020
Respondent 5 (man, 21)	22/4/2020
Respondent 6 (vrouw, 29)	29/4/2020
Respondent 7 (man, 22)	1/5/2020
Respondent 8 (man, 55)	5/5/2020
Respondent 9 (vrouw, 72)	6/5/2020
Respondent 10 (vrouw, 23)	8/5/2020
Respondent 11 (vrouw, 80)	11/5/2020
Respondent 12 (vrouw, 85)	13/5/2020
Respondent 13 (vrouw, 80)	26/5/2020
Respondent 14 (vrouw, 90)	28/5/2020
Respondent 15 (vrouw, 75)	28/5/2020

Bijlage 3: Codeboom NVivo

Name	Files	References	References
Buurt algemeen		1	1
blijven of niet		15	19
buren		15	48
mengen groepen		15	48
mensen in de buurt		14	59
omschrijving en of menin		15	82
reden wonen		15	19
veiligheid		11	25
verbondenheid buurt		15	67
Buurtgebruik		0	0
bezochte plek		15	84
met wie		11	16
tijdsbesteding buiten de b		12	32
tijdsbesteding in de buurt		13	26
Mening over diversiteit		0	0
algemeen		14	60
nadelen diverse buurt		14	37
voordelen diverse buurt		13	23
Type ontmoetingen		0	0
kennissen vrienden familie		13	26
kennissen vrienden familie		15	47
soort gesprekken		12	57
soort mensen		13	63